

2015-08-19

Landskapsanalys Axelsberg

Beställare

*Exploateringskontoret, Miljö- och Teknik, Stockhoms stad genom
Margareta Biberg, byggprojektledare*

Projektgrupp

*Joel Berring, Stadsbyggnadskontoret
Andris Rozenbachs, Exploateringskontoret
Jörgen Orback, Exploateringskontoret
Robin Billsjö, Exploateringskontoret*

Grontmij AB

*Rebecka Grönjord, landskapsarkitekt
Johanna Rydberg, landskapsarkitekt
Olivier Vinet, landskapsarkitekt*

Fotografier tagna av Grontmij om inget annat anges.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	4	Sociala och rekreativa värden	36
		Sociala och rekreativa tillgångar på allmän mark	36
Inledning	6	Sociala och rekreativa brister på allmän mark	38
Bakgrund och syfte	6	Rörelsestråk och målpunkter	41
Metod	6	Tillgänglighet	41
Uppdraget och områdets avgränsning	6	Offentlighet	42
Pågående planprojekt i området	7	Trygghet	44
Stads- och landskapsbild	8	Analys sociala och rekreativa värden	46
Landskapets grundförutsättningar	8	Områdesindelning för analys av sociala och rekreativa värden	46
Landskapsbild och identitet	13	Utförande av analysen	46
Grönytekaraktär	13	Sammanfattning av analys sociala och rekreativa värden	46
Bebyggelsekaraktär	16	Förhållningssätt för ny bebyggelse och nya offentliga rum	60
Bebyggelseutveckling och kulturhistoriska värden	18	Referenslista	62
Analys visuella och kulturhistoriska värden	22	Tryckta källor	62
Områdesindelning för analys av visuella och kulturhistoriska värden	22	Digitala källor	62
Utförande av analysen	22		
Sammanfattning av analys visuella och kulturhistoriska värden	22		

Sammanfattning

Stadsbyggnadskontoret återupptog 2014 arbetet med att bygga nya bostäder i Axelsbergs med särskilt fokus kring Axelsbergs centrum. Planarbete pågår nu med målet att bygga cirka 600-700 lägenheter i flerbostadshus längs Selmedalsvägen och genom överdäckning av tunnelbanan kring Axelsbergs station.

Grontmij AB, har på uppdrag av Stockholms stad, tagit fram denna landskapsanalys. Landskapsanalysen ska utgöra ett kunskapsunderlag och ett stöd i planarbetet, för stadens tjänstemän, byggherrarna och deras arkitekter samt andra parter berörda av kommande exploateringar i Axelsberg.

Utredningsområdet omfattar området runt Selmedalsvägen mellan Klubbacken/Pettersbergsvägen, Hägerstensvägen och Örnbergs industriområde med omgivningar. Området har ingen exakt utbredning utan fokus har lagts på att förstå sambanden.

Landskapet är i grunden ett sprickdalslandskap med omväxlande bergsryggar och dalgångar. Klubbacken är en av områdets framträdande landformer som, tillsammans med norrsluttningarna mot Mälaren och Hägerstensåsen, i Stockholms stads sociotopkarta (2004) utpekats som betydelsefulla för Stockholms landskapsbild och naturkaraktär.

Området präglas av närheten till Mälaren och ett för Stockholm karaktäristiskt naturlandskap. De högre partierna är beväxna med hållmarkstallskog medan dalgångarna domineras av lövträd, i synnerhet ekar. Kring

Hägerstens gård finns rester av trädgårds- och parkvegetation. De öppna parkområdena består till stor del av klippta gräsytor med få inslag av identitetsskapande element som prydnadsväxter, specifik parkutrustning eller gestaltning. Mälarstranden och vattenrummet är värdefulla och karaktäristiska landskapselement i Stockholm och är klassade som riksintresse. Naturvärden och arter finns beskrivna i rapporten Ekologiska värden projekt Fader Bergström, framtagen av Conec daterad 2015-05-07.

Axelsbergs identitet präglas av mångsidighet. Bebyggelsen är varierad och identiteten beskrivs bäst som möten mellan olika karaktärer. Bebyggelsen har sin utgångspunkt i flera olika stadsbyggnadsideal och stadsplanen har vuxit fram successivt som en mosaik. Bebyggelsen har huvudsakligen uppförts under 1900-talet med undantag för Hägerstens gård, som byggdes under 1700-talet, och en mindre komplettering längs Hägerstensvägen från början av 2000-talet. De olika stadsbyggnadstypologierna har placerats i förhållande till topografi och spårtrafik snarare än i relation till redan existerande bebyggelse.

Axelsberg präglas främst av de höga och enhetligt utformade skivhusen längs Selmedalsvägen som utgör tydliga landmärken i stadsdelen. Likaså utgör punkthusen på Klubbacken ett karaktäristiskt inslag i stadsbilden. Stadsdelen innehåller även en stor andel småhusbebyggelse.

I centrala Axelsberg har Hägerstens gård som enskild fastighet högsta klassificeringen (blå) enligt Stockholms stads-museums bebyggelseklassificering. Ett flertal byggander

har klassificeringen särskilt värdefull (grön). Klubbacken är utpekat som kulturhistoriskt värdefullt område. Strukturer från äldre kulturlandskap återfinns som spår i form av bland annat murar, väglinjer och gamla träd.

Landskapsanalysen har utförts enligt principen SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities och Threats) vilket är en metod, som i olika sammanhang, används för att kategorisera omvärlden. Analysen har utförts i två delar, dels utifrån visuella och kulturhistoriska aspekter och dels utifrån sociala och rekreativa aspekter.

Analysen av de visuella och kulturhistoriska värdena omfattar all mark inom analysområdet, både kvartersmark och allmän plats. Delområdena har avgränsats utifrån likformighet i karaktär hos bebyggelse eller grönyta. Gatorna inkluderas i områdena genom sin rumsliga tillhörighet. Vissa områden saknar gränser mot omgivningen då karaktären fortsätter utanför analysområdet. Analysen sammanfattas på s.22.

Analysen av sociala och rekreativa värdena omfattar all mark som är planlagd som allmän plats, vilket till övervägande del omfattar ytor med park, natur och gata. I analysen ingår även mark planlagd för idrottsändamål och småbåtshamn. Kvartersmark som identifierats som halvprivat liksom förskolorna längs Selmedalsvägen och Hägerstenshamnens skola har också inkluderats i analysen då dessa miljöer kompletterar de offentliga miljöernas värden. Delområdena har givits ungefär samma

avgränsning som områdena på kartan över sociala och rekreativa tillgångar på s.37. Även viktiga rörelsestråk har analyserats. Analysen sammanfattas på s.46.

Landskapsanalysen har utmynnat i ett antal förhållningssätt för ny bebyggelse och nya offentliga rum. Förhållningssätten bör fungera som vägledning för fortsatt arbete med detaljplanearbete i Kv Fader Bergström och Axelsbergs centrum.

Inledning

Bakgrund och syfte

Stadsbyggnadskontoret har länge arbetat mot en utveckling och förtätning av Axelsberg. Planarbetet har under en längre tid vilat i avvaktan på genomförandeavtal mellan staden och trafikförvaltningen (SL). 2014 startades arbetet igen med förnyat fokus kring Axelsbergs centrum. Planarbete pågår nu med målet att bygga ca 600-700 lägenheter i flerbostadshus längs Selmedalsvägen och genom överdäckning av tunnelbanan kring Axelsbergs station. Målsättningen är att genomföra ett nytt samråd under hösten 2015 då även en förnyelse av centrum ingår.

Grontmij AB, har på uppdrag av Stockholms stad, tagit fram denna landskapsanalys. Landskapsanalysen ska utgöra ett kunskapsunderlag och ett stöd i planarbetet, för stadens tjänstemän, byggherrarna och deras arkitekter samt andra parter berörda av kommande exploateringar.

Metod

Denna landskapsanalys har tagits fram av en arbetsgrupp bestående av landskapsarkitekter från Grontmij AB. Arbetet med landskapsanalysens omfattning och metodik har genom avstämningsmöten formats tillsammans med projektgruppen från Stockholms stad.

Inläsning av tidigare utredningar i rapporter, litteratur, gällande översiktsplan/detaljplaner, samt Stockholms stads byggnadsordning har genomförts. Underlagskartor för landskapsanalysen har varit Stockholms stads grundkarta, biotopkartan, sociotopkartan, Stadsmuseets byggnadsklassificering och byggnadsgeologiska kartan.

Fältbesök har genomförts i området vid två tillfällen, varav en vandring tillsammans med ekolog från Conec Konsulterande Ekologer. Vid fältbesöken har aktualiteten hos underlagsmaterialet stämts av, samt kompletteringar gjorts genom observationer.

En beskrivning och analys av de ekologiska värdena kring Selmedalsvägen har utförts av Conec konsulterande ekologer och redovisas i separat rapport. Samordning har skett med denna utredning.

Genomförda landskapsanalyser i angränsande områden – Eolshäll, Hägerstensåsen och Aspudden/ Midsommarkransen – har legat till grund för analys av samband mot omgivningen, samt viss begreppsanvändning.

Den kulturhistoriska beskrivningen och analysen är utförd på en översiktlig nivå. För en mer noggrann bedömning av ålder och ursprung av historiska spår i landskapet behöver en grundligare studie av äldre kartmaterial och arkivmaterial genomföras.

Observationer av sociala och rekreativa aktiviteter har endast utförts dagtid under vardagar. Genom intervjuer med boende och observationer på plats vid olika tidpunkter kan en mer komplett bild ges.

Landskapsanalysen har utförts enligt principen SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities och Threats) vilket är en metod, som i olika sammanhang, används för att kategorisera omvärlden.

Vid landskapsanalysen i Axelsberg har SWOT angivits som Styrkor, Svagheter, Möjligheter och Hot.

- Styrkor hos landskapet är ofta aspekter som är värdefulla och bör bevaras.
- Svagheter är aspekter som utgör problem och som sänker områdets värden.
- Möjligheter är åtgärdsförslag som skulle förstärka ett befintligt värde, åtgärda ett problem eller tillskapa nya värden.
- Hot är åtgärder eller uteblivna åtgärder som kan försvaga befintliga värden.

Utredningsområdet har delats in i delområden och analyserna är utförda utifrån aspekterna visuella och kulturhistoriska värden respektive sociala och rekreativa värden.

Värderingen tar sin utgångspunkt i fotgängarens perspektiv, vad vi upplever i ögonhöjd och den mänskliga skalan, avseende rumsuppfattning och siktförmåga.

Uppdraget och områdets avgränsning

Uppdraget har utförts under våren 2015.

Utredningsområdet omfattar området runt Selmedalsvägen mellan Klubbbacken/Pettersbergsvägen, Hägerstensvägen och Örnbergs industriområde med omgivningar. Området har ingen exakt utbredning utan fokus har lagts på att förstå sambanden.

Pågående planprojekt i området

Nedanstående planprojekt pågick i Axelsbergsområdet i april 2015. Siffran hänvisar till karta Pågående planprojekt.

1. Kv Fader Bergström m.fl. och västra överdäckningen i Axelsberg, bostäder, ca 600-700 st
2. Henriksbergs verksamhetsområde, bostäder, ca 175 st
3. Del av kv Maja Myra, förskola 8 avdelningar
4. Hägersten 1:1 vid Stjärnströms väg, bostäder, ca 55 st
5. Örnsberg 2 m.m., Instrumentvägen, Aspudden, bostäder, ca 65 st

Pågående planprojekt. April 2015. Källa: Stockholms stad

Stockholmskartan visande Axelsberg och delar av Hägersten. Källa: Stockholms stad

Stads- och landskapsbild

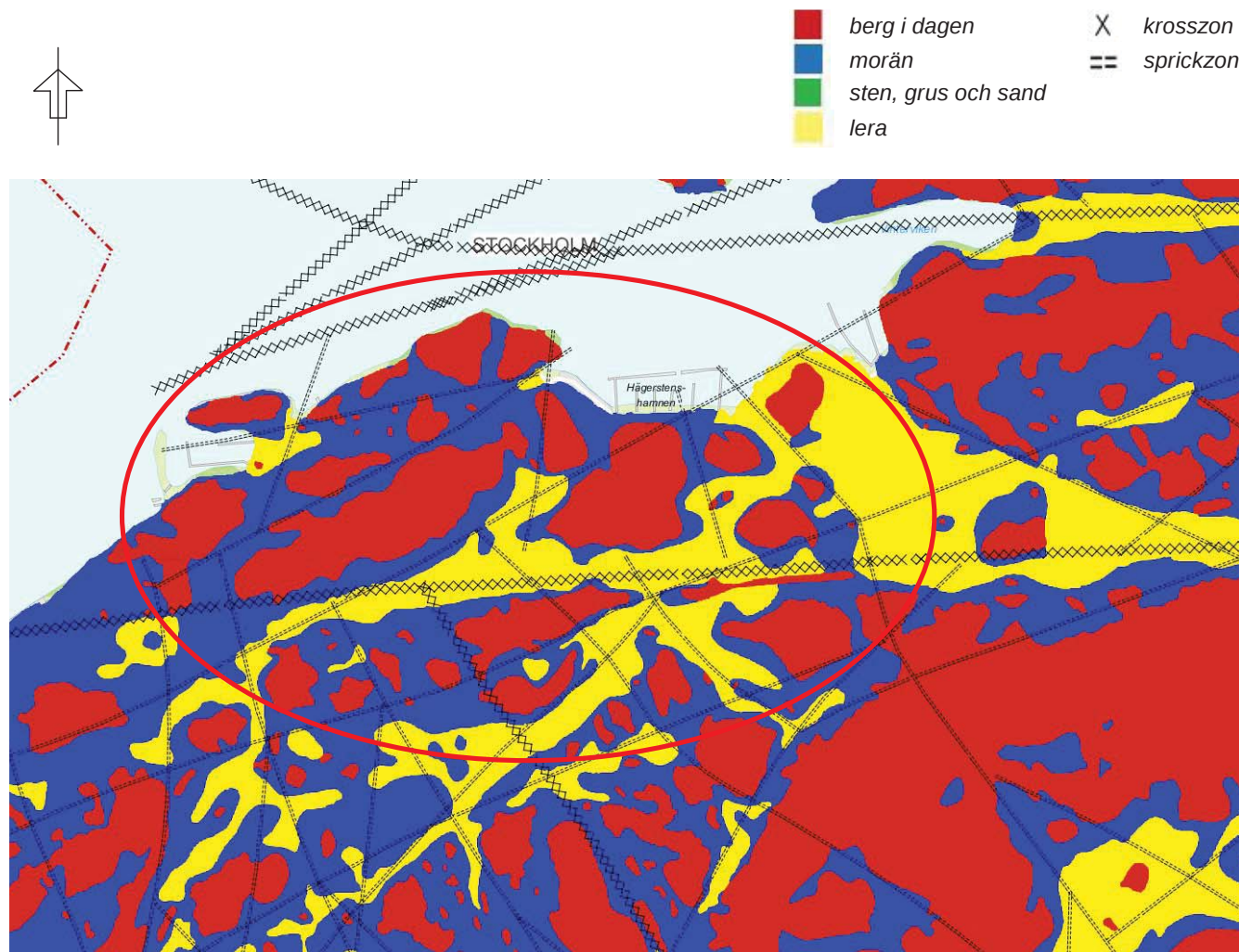
Landskapets grundförutsättningar

Landskapet är i grunden ett sprickdalslandskap med omväxlande bergsryggar och dalgångar. De högre partierna är bevuxna med hållmarkstallskog medan dalgångarna domineras av lövträd. Naturvärden och arter finns beskrivna i rapporten Ekologiska värden projekt Fader Bergström, framtagen av Conec daterad 2015-05-07.

Selmedalsvägen ligger i en dalgång med öst-västlig riktning som fortsätter mot Mälarhöjden i väster och Örnsberg och Aspudden i öster. Dalgången sträcker sig in i utredningsområdet på två ställen, vid idrottsplanerna i centrala Axelsberg och vid Arkenparken. Dalgångarna definieras av omgivande höjdparter såsom Klubbacken och höjden med Hägerstens gård samt norrsluttningarna i Hägersten och Mälarhöjden. Klubbacken är i Stockholms stads sociotopkarta från 2004 utpekad/klassificerad som en landform av betydelse för Stockholms landskapsbild och naturkaraktär. Även Hägerstensåsen och bergsryggen söder om Hägerstensvägen samt bergsryggarna söder om Hägerstenshamnen pekats ut som viktiga landformer.

Landformerna är samtidigt lokala grundvattendelare och ungefär vid Hägerstens gård delas grundvattenströmmarna i östlig respektive västlig riktning.

Berggrunden består av slirig gnejs och gnejsgranit. Jordarterna består av morän längs bergsryggarna och lera i dalgångarna. På höjderna ligger berget grunt och på flera ställen förekommer berg i dagen.

Översiktlig byggnadsgeologisk karta över Axelsberg, ca 1980. Källa: Stockholms stad

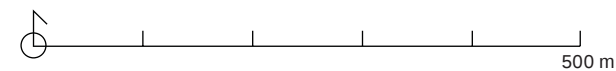

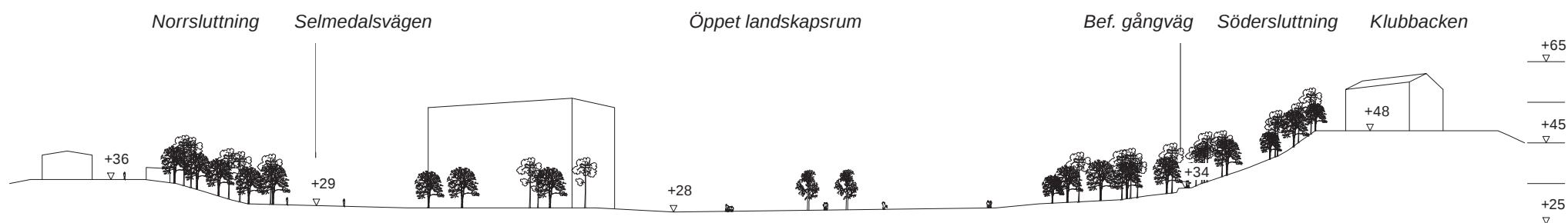
Hägersten sett från Mälaren. Bild genererad från Stockholms stads 3d-modell.

Topografisk karta,
höjdkurvor på ortofoto

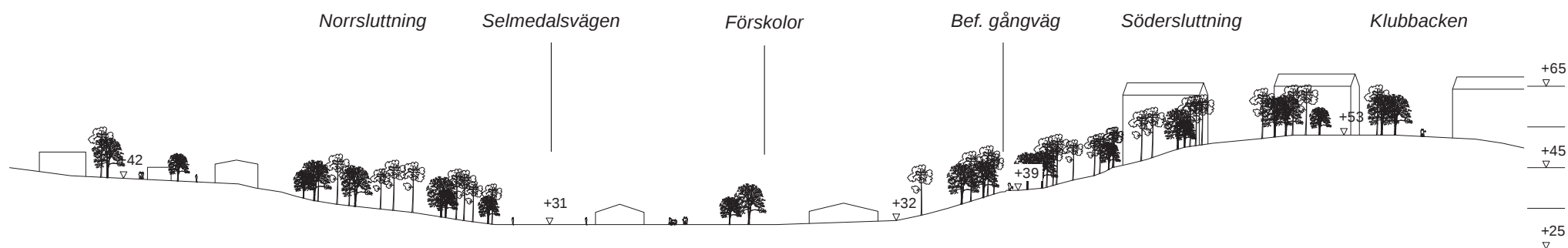
Förklaringar

+00 Befintlig marknivå, m ö h
Höjdsystem RH 2000

Sektion A-A

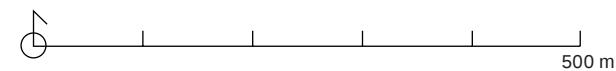
Sektion B-B

Landskapsbild och stadsbild

Förklaringar

- Sammanhållen vegetation
- Öppet landskapsrum
- Grön front
- Bebyggelsefront
- Trädrad
- Landmärke, byggnad
- Landmärke, skorsten
- Utblick
- Siktlinje
- Landformer enligt sociotopkartan

Landskapsbild och identitet

Axelsbergs identitet präglas av mångsidighet. Bebyggelsen är varierad och identiteten beskrivs bäst som möten mellan olika karaktärer. Området präglas också av närheten till Mälaren och ett för Stockholm karaktäristiskt naturlandskap.

Det kuperade landskapet gör att upplevelsen av landskapets karaktär ofta skiftar beroende på var betraktaren befinner sig. De stora öppna landskapsrummen där överblick ges är få. Därför blir långa siktlinjer och platser som ger utblick viktiga för upplevelsen av Axelsberg som stadsdel. Ett exempel på den relativa upplevelsen är att för en betraktare som befinner sig i Örnberg förefaller

Axelsbergs centrum vara högt beläget, medan den person som står på Selmedalsvägen befinner sig i en dalgång inom Axelsbergsområdet.

Flerbostadshusen i Axelsberg är huvudsakligen placerade i landskapet så att de bildar framträdande siluetter eller landmärken. I några fall skapar de kraftfulla bebyggelsefronter som bildar en såväl visuell som fysisk barriär. Skivhusen längs Selmedalsvägen är både landmärken och fronter beroende på var betraktaren står placerad. Intressant är att just skivhusen inte utgör något fysiskt hinder i stadslandskapet. Husen är placerade långt ifrån varandra och mellan husen är det öppet.

Inom området finns två höga skorstenar som är väl synliga från håll. Till skillnad från skivhusen utgör de inga specifika landmärken för stadsdelen.

Inom Axelsberg finns flera gröna fronter bestående av sammanhängande vegetationspartier. Dessa gröna fronter definierar enskilda park- och gaturum. De större landformerna utgör också gröna fronter och bidrar till förståelsen för det ursprungliga naturlandskapet. Klubbacken och Eolshällsområdet liksom bergknallarna vid Hägerstenshamnen utgör gröna fronter mot Mälaren. Hägerstensåsens gröna sluttningar utgör också en tydlig grön front som är synlig från Axelsberg.

Grönytekaraktär

Axelsbergs grönytor har som flera Stockholmsförorter ett omfattande inslag av sparad naturmark. Naturmarken är kuperad och vegetationen präglad av geologi, väderstreck och skötsel. Berghällar och tallar dominerar på sparade

I Klubbackens sydsluttning växer både tall och ek, karaktäristiska arter för Stockholms naturlandskap.

En av Axelsbergs jätteeckar. Denna står placerad strax söder om Hägerstens gård.

Även privata trädgårdar bidrar till grönskan och den biologiska mångfalden i området. Här syns trädgården i Kv Maja Myra.

höjdparter medan ekar i stor utsträckning återfinns i brynzonerna mot de öppna parkrummen eller i anslutning till bebyggelse som placerats på tidigare odlingsmark.

Eolshällsområdet och Klubbackens sydsluttning utgör tillsammans ett större sammanhängande barrskogsområde. I stora delar av Axelsberg finns också ekmiljöer, till vissa delar med lundvegetation, som ingår i spridningssamband som är viktiga för den biologiska mångfalden.

I Axelsberg finns även sammanhängande vegetation som tidigare haft trädgårdskaraktär eller äldre parkkaraktär, men som på senare år vuxit igen och förlorat en del av sitt uttryck. I centrala Axelsberg är detta framför allt synligt runt Hägerstens gård.

De öppna grönytorna i Axelsberg består till största delen av klippta gräsytor. Inslaget av parkattribut i form av blommande prydnadsväxter, konst, sittplatser m m, som skulle kunna ge de gröna miljöerna identitet, är litet.

Mälarstranden och vattenrummet är ett karaktäristiskt inslag i Stockholms naturlandskap. Stränderna utgör biologiska spridningsvägar och binder samman natur- och friluftsområden. Hela Mälarstranden är klassad som riksintresse och där naturstränder finns ska de bevaras. I Stadsbyggnadskontorets områdesprogram för Hägersten från 1997 är naturstränderna vid Klubbacken klassade som särskilt känsliga stränder.

Axelsbergs centrum delas mitt av av Selmedalsvägen och tunnelbanan som utgör kraftiga barriärer i området.

Närheten till Mälaren är ett stort värde i Axelsberg.

Landskapsrummet vid idrottsplanerna är stort och öppet och medger god överlick mot omgivningarna.

Allén söder om idrottsplanerna utgör ett visuellt tydligt landskapselement och delar det öppna landskapsrummet vid idrottsplanerna.

Vy mot Örnberg. Landskapsrummet är öppet och siktlinjen lång i tunnelbanans sträckning och längs Hägerstenvägen.

Hägerstenvägen utgör en lång och rak siktlinje. I gatans fond syns skorstenen i korsningen Hägerstenvägen/Hägerstens allé och naturmarken söder om Selmedalsvägen. Bilden är tagen från Örnberg.

Från Hägerstenvägen närmare Axelsberg visar skivhusen en kompakt bebyggelsefront och naturmarken döljs bakom backens krön.

Från Hägerstens gård syns Hägerstensåsens landform och bebyggelse tydligt. Hitom åsen syns många av Axelsbergs årsringar; villabebyggelsen från 1920- och 30-talen, tunnelbanestaden från 1960- och 70-talen och kompletteringsbebyggelse från 1980-tal och 2000-tal.

Klotlönnarna vid skivhusen är små men tidstypiska. Naturmarkens vegetation till höger i bild möter byggnadernas skala bättre. I gatans förlängning syns det höga huset i Örnbergs centrum.

I korsningen Selmedalsvägen/Storsvägen syns inte Selmedalsvägens raka storskaliga gaturum. Istället kantas gatan av brokiga villaträdgårdar. Skivhusen döljs av en vid ek och trädraden av kastanjer längs förskolorna.

Bebyggelsekaraktär

Axelsbergs bebyggelse har sin utgångspunkt i flera olika stadsbyggnadsideal. Bebyggelsen har huvudsakligen vuxit fram under 1900-talet med undantag för Hägerstens gård, som byggdes under 1700-talet, och en mindre komplettering längs Hägerstensvägen från början av 2000-talet.

Bebyggelsen har inte planerats utifrån en ursprunglig och övergripande stadsplan. Istället har bebyggelsen uppförts i omgångar och stadsplanen har vuxit fram successivt som en mosaik. Varje ny stadsbyggnadstypologi har placerats i förhållande till topografi och spårtrafik snarare än i relation till redan existerande bebyggelse.

Bebyggelsen i Axelsberg präglas och är till stor del synonym med de höga och enhetligt utformade skivhusen längs Selmedalsvägen. Bebyggelsen som uppfördes under 1960- och 70-talen utgör tydliga landmärken i stadsdelen. För en förstagångsbesökare i Axelsberg kan skivhusen ge intryck av att stadsdelen är ett tidstypiskt miljonprogramsområde. Detta är dock en felaktig bild då det i själva verket finns gott om småskalig bebyggelse i form av radhus och äldre villor alldeles i närheten. Den som rör sig i grönstråken i Axelsberg kommer snabbt att upptäcka denna bebyggelse som ligger dold från Selmedalsvägen och Hägerstensvägen. Man kommer också att upptäcka punkthusen på Klubbacken och Hägerstensåsen som är placerade på de omgivande höjdryggarna och sticker upp över trädtopparna.

Mer anonymt är det postmodernistiska vårdkomplexet söder om Axelsbergs tunnelbanestation. I sin skala vill det

både efterlikna skivhusen och Mälarhöjdens småskaliga villabebyggelse. Byggnadskomplexet ger ett slutet intryck. Förutom det konsekventa användandet av rött tegel saknar komplexet stark arkitektonisk form.

Hägerstens gård, äldre gårdsmiljö från 1750-1771.

Klubbacken. Funktionalism. Högt belägna punkthus i 4 våningar från 1942-1945.

Kvarteret Gubben Noak. Tunnelbanestad, skivhus i nio våningar från 1965-1970.

Kvarteret Förgyllda bågaren. Tunnelbanestad, skivhus i nio våningar från 1965-1971.

Kvarteret Jungfru Lona. Sammanbyggda skivhus och låghus. Vårdhem från 1980-1984.

Kvarteret Joakim. Tunnelbanestad, radhus från 1968-1971.

Kvarteret Ormens pigor. Tunnelbanestad, radhus från 1967-1971.

Hägerstensvägen. Villabebyggelse i kv Djäknespetet, 1920- och 30-tal, möter gatuvänd smalhusbebyggelse i kv Fordringsägare från ca 2010.

Bebyggelseutveckling och kulturhistoriska värden

Namnet Hägersten återfinns första gången i en källa från 1432, då som ett torp under Årsta säteri. På 1760-talet anlades Hägerstens gård, vars huvudbyggnad fortfarande är bevarad. Markägorna sträckte sig över en stor del av Stockholms sydvästra delar. Under 1900-talet revs gårdens kvarvarande ekonomibyggnader i takt med att Axelsberg utvecklades som bostadsområde. Runt fastigheten finns idag rester av murar i terrängen. Murarna och trädrarna vid idrottsplanerna antyder sträckningen för en av dåtidens vägar genom området. Även parkvägen längs Klubbäckens södersluttning kantas av en gammal stödmur vilken utgör en rest av en äldre vägsträckning (se karta s. 19).

Under andra hälften av 1800-talet bebyggdes strandområdena längs Mälaren med borgarnas sommarvillor, som i många fall finns kvar. Under denna period var ångbåtstrafiken den viktigaste kommunikationen. De första industrierna etablerades utanför Stockholms tullar och läget vid Mälaren gjorde att bland annat ett sågverk och ett tegelbruk anlades i Hägerstenshamnen. Den enda bevarade byggnaden från denna industriperiod är Villa Rosenlund i kvarteret Maja Myra som uppfördes 1927.

När spårvägen drogs fram växte nya förorter upp. Spårvägen från Liljeholmen till Fridhem (Mälarhöjden) invigdes 1913 och villastaden i Mälarhöjden började anläggas. Många av villorna öster om Storsvängen (dvs inom Axelsberg) uppfördes under 1920-30-talet. Spårvägens sträckning är fortfarande synlig. Den gick i det som idag

utör Kraus park och som sträcker sig från Mälarhöjdens tunnelbanestation till kvarteret Jungfru Lona, där Axelsbergs station var belägen nära Uttinivägen.

Den funktionalistiska stilen med flerbostadshus förekommer i flera områden i Hägersten, i Axelsberg längs Brådstupsvägen och Klubbacken. Bebyggelsen på Klubbacken utgörs av en samling lamell- och punkthus som byggdes under 1940-talet, placerade längs höjdryggen med utsikt över Mälaren. I korsningen Selmedalsvägen/Petterbergsvägen där villaområdet tar vid byggdes en liten centrumanläggning med lokaler för affärer och verksamheter.

Gamla vägen nedanför Klubbacken, september 1948. Den gamla stenmuren till höger i bild. Bild något beskuren.

Fotograf: Lennart af Petersens

Källa: Stockholmskällan, Stockholms stadsmuseum

Utbyggnaden av tunnelbanan har satt störst prägel på Axelsbergs bebyggelseutveckling. I Generalplan 1952 slogs fast att förorterna skulle växa som ett pärlband längs tunnelbanelinjerna. I varje stadsdel anlades ett centrum vid stationen som skulle innehålla offentlig och kommersiell service. Samma år som regeringen fattade beslut om det så kallade miljonprogrammet 1965, invigdes tunnelbanestationen i Axelsberg. Ungefär samtidigt uppfördes skivhusbebyggelsen längs Selmedalsvägen och radhusbebyggelsen längs Haeffnersvägen och Hägerstensbrinken.

Den växande biltrafiken gavs också allt större utrymme i planeringen. Trafikseparering, där gående och bilar skiljs

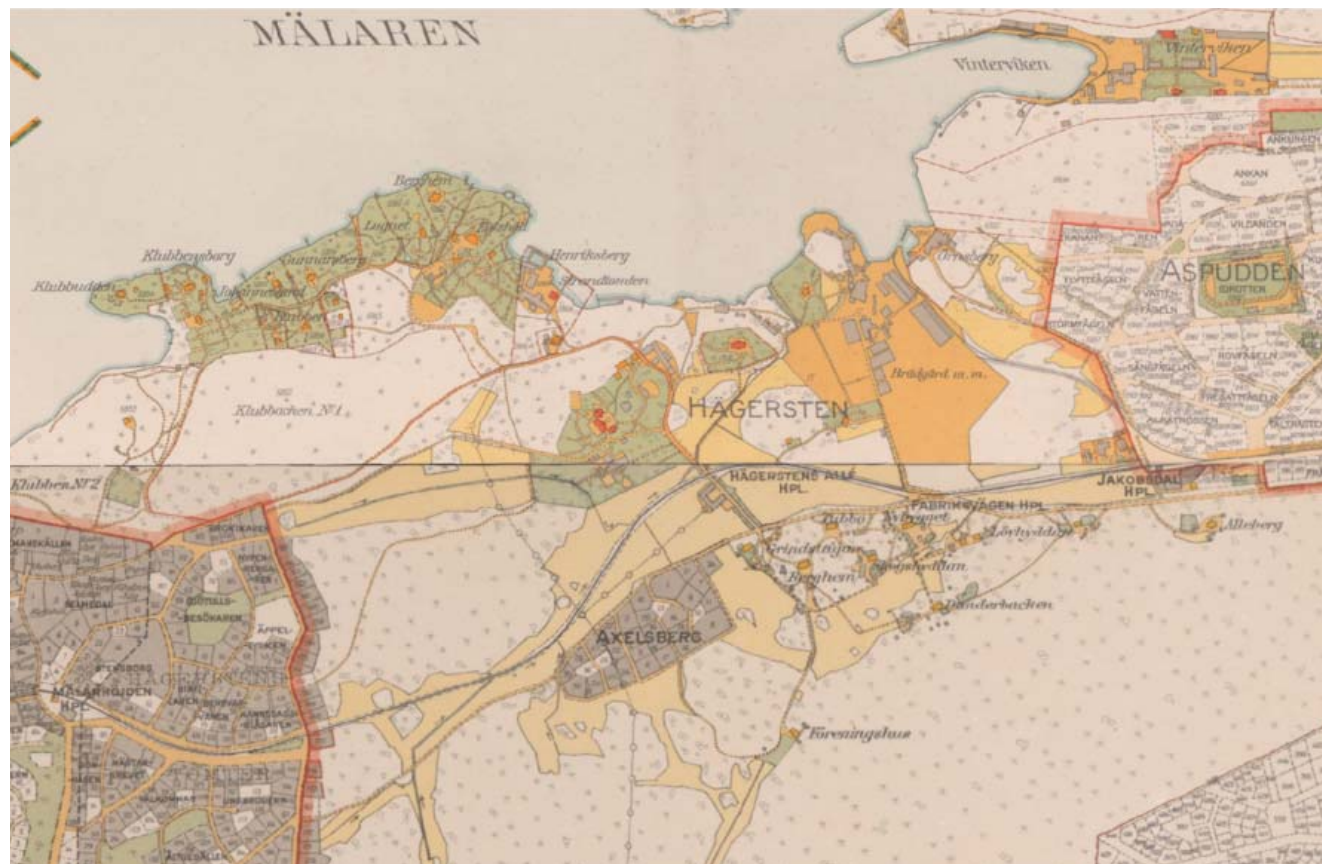
Vy mot Klubbacken, september 1948. I förgrunden allén längs dagens idrottsplaner. Bild något beskuren.

Fotograf: Lennart af Petersens

Källa: Stockholmskällan, Stockholms stadsmuseum

Detaljerad karta över Stockholm med omnejd. Upprättad mellan 1917 och 1934. Kartan beskuren för att visa Axelsberg. ▷
Källa: Stockholmskällan, Stockholms stadsarkiv

Vy mot Örnsberg från Axelsberg, november 1962. Dåvarande Hägerstens allé skymtar bakom ladugårdsbyggnaden. Nytt spår byggs utmed Hägerstensvägen p g a tunnelbanebygget. Fotograf bör ha stått i närheten av Hägerstens torg.
Fotograf: Håkan Trapp
Källa: Stockholmskällan, Spårvägmuseet

åt, präglade stadsbyggandet på många håll. I Axelsberg förekommer trafikseparering endast vid centrum där gångtunneln under Selmedalsvägen förbinder Axelsbergs torg med Hägerstens torg.

I mitten av 1970-talet uppstod en reaktion mot modernismen och man började bygga områden med slutna kvarter och stora gårdar inspirerade av innerstadens typologi. Det gamla industriområdet vid Hägerstenshamnen, som började bebyggas 1987, präglas av detta stadsbyggnadsideal. Kvarteret Jungfru Lona söder om Axelsbergs centrum, som tidigare var planlagt som parkering, uppfördes också under 1980-talet.

Stockholms stadsmuseums kulturhistoriska klassificering av bebyggelsen i Axelsberg finns redovisad på s.21. Inventeringen och klassificeringen av bebyggelsen genomfördes 2004. I klassificeringen är det samlade bebyggelseområdet längs Klubbacken samt Eolshällsområdet närmast vattnet klassade som kulturhistoriskt värdefulla områden. Hägerstens gård är blåklassad och flera fastigheter är grönklassade. Enskilda fastigheters specifika värden måste dock studeras i varje enskilt fall.

I Axelsberg återfinns några trädrader och alléer (se karta s.21). Längs Selmedalsvägen står en rad kastanjer tillhörande skolfastigheten. Längs Hägerstens allé står dubbla rader med lönnar längs gatans ena sida. Lönnar var ett vanligt gatuträd på 1960-talet då gatans nuvarande sträckning kom till.

Söder om idrottsplanerna finns en lindallé. Åldern på träden är osäker. På ett foto från 1948 (s.18) finns

trädrader, som antagligen är samma träd som finns på platsen idag. Träden har dock utvecklats ojämnt och ger inte ett enhetligt intryck.

Alléer planterades ursprungligen i Sverige främst från 1700-talet och framåt som en markering av infarter till större gårdar. I vissa fall planterades de också längs landsvägar genom öppna landskap. Nu är trädrader och alléer vanliga inslag i gaturummen som ett gestaltningselement, men stadsträd kan även ha betydelse för dagvattenhantering och biologisk mångfald.

Alléer är skyddade enligt biotopskydd i miljöbalken. En allé definieras där på följande sätt:

Lövträd planterade i en enkel eller dubbel rad som består av minst fem träd längs en väg eller det som tidigare utgjort en väg eller i ett i övrigt öppet landskap. Träden ska till övervägande del utgöras av uppvuxna träd.

Vad gäller fornlämningar finns endast ett objekt inom Axelsberg registrerat i Riksantikvarieämbetets fornsök (Brännkyrka 145:1). Objektet beskrivs som förstört.

Kulturhistorisk klassificering av bebyggelse

- Fastigheter med bebyggelse vars kulturhistoriska värde motsvarar fordringarna för byggnadsminne i kulturminneslagen. Byggnadsminnen samt kyrkobyggnader skyddade enligt 4 kap i kulturminneslagen.
- Fastighet med bebyggelse som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt.
- Fastighet med bebyggelse av positiv betydelse för stadsbilden och/eller av visst kulturhistoriskt värde
- Fastighet med bebyggelse som ännu ej klassificerats eller obebyggd fastighet
- Kulturhistoriskt värdefullt område. Områdena utgör ett av stadens planeringsunderlag. I dessa områden behöver särskild uppmärksamhet ägnas åt kulturhistoriska värden.

Källa: Stockholms stadsmuseum

Analys visuella och kulturhistoriska värden

Områdesindelning för analys av visuella och kulturhistoriska värden

Delområdena omfattar all mark inom analysområdet, både kvartersmark och allmän plats.

Delområdena har avgränsats utifrån likformighet i karaktär hos bebyggelse eller grönyta. Gatorna inkluderas i områdena genom sin rumsliga tillhörighet. Vissa områden saknar gränser mot omgivningen då karaktären fortsätter utanför analysområdet.

Utförande av analysen

Landskapsanalysen har utförts enligt principen SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities och Threats). Vid landskapsanalysen i Axelsberg har SWOT angivits som Styrkor, Svagheter, Möjligheter och Hot.

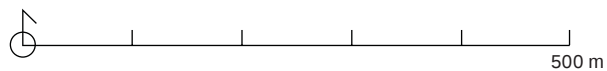
- Styrkor hos landskapet är ofta aspekter som är värdefulla och bör bevaras.
- Svagheter är aspekter som utgör problem och som sänker områdets värden.
- Möjligheter är åtgärdsförslag som skulle förstärka ett befintligt värde, åtgärda ett problem eller tillskapa nya värden.
- Hot är åtgärder eller uteblivna åtgärder som kan försvaga befintliga värden.

Sammanfattning av analys visuella och kulturhistoriska värden

- I Axelsberg finns flera landformer som bedömts ha betydelse för upplevelsen av Stockholms landskapsbild och naturkaraktär. Bebyggelse har placerats och utformats med hänsyn till bergryggarna och bidrar till Axelsbergs karaktär och identitet. De vegetationsklädda landformerna utgör värdefulla gröna fronter som stärker upplevelsen av de öppna park- och vattenrummen.
- De stora öppna landskapsrummen där överblick ges är i Axelsberg få och siktlinjer och platser med utsikt är viktiga.
- Den kuperade topografin gör att upplevelsen av landskapets karaktär ofta skiftar beroende på var betraktaren befinner sig.
- Spår av äldre kulturlandskap kan fortfarande avläsas i landskapet bland annat i form av väglinjer, murar och gamla träd. Spåren bidrar till förståelsen för Stockholms och stadsdelens utveckling.
- Hägerstens gård är den äldsta bevarade bebyggelsen i området. Trots att huvudbyggnaden är placerad på en höjd har den förlorat sitt tidigare framträdande läge. De närliggande husen och den täta vegetationen döljer byggnaden från omgivningarna.
- Axelsbergs bebyggelse har skiftande karaktär och det är tydligt att olika delar uppförts vid olika tidpunkter och enligt olika stadsbyggnadsideal. Varje ny stadsbyggnadstypologi har placerats i förhållande till topografi och spårtrafik snarare än i relation till redan existerande bebyggelse.

- De höga skivhusen längs Selmedalsvägen utgör tydliga landmärken i Axelsberg och bidrar starkt till områdets nuvarande karaktär och identitet.
- Selmedalsvägen utgör med sin långsträckthet en visuellt stark stadsbyggnadsstruktur. Siktlinjerna är långa vilket gör det lätt att få överblick och orientera sig. Den överdimensionerade körbanan och bristen på omsorgsfulla detaljer gör dock gatan anonym och enformig. Tunnelbaneschaktet bidrar till ett odefinierat gaturum närmast centrum.
- Axelsbergs centrum och dess torg saknar visuell koppling med sin omgivning, med Selmedalsvägen och Hägerstensvägen.
- Kvarteret Jungru Lona har en skala som samspelar med omgivande bebyggelse. Dock upplevs bebyggelsen som slutet och stora delar av kvarteret vänder baksidor mot omgivningen.

Visuella och
kulturhistoriska värden
Områdesindelning analys

DELOMRÅDE 1 – KLUBBACKEN

Styrkor

- Klubbacken utgör en större bergrygg som i Stockholms stads sociotopkarta pekas ut som en viktig landform med betydelse för upplevelsen av Stockholms landskapsbild och naturkaraktär. Den utgör en tydlig och värdefull grön front mot idrottsplanerna som stärker upplevelsen av det öppna parkrummet.
- Klubbacken har en välbevarad bebyggelsekaraktär som i stora delar samspelar väl med omgivningen. Området är av Stadsmuseet klassat som kulturhistoriskt värdefullt.
- Stödmuren utgör en välbevarad rest av en äldre vägsträckning och ett kulturhistoriskt spår från tiden före 1900.
- Vegetationen utgörs av äldre tallar och ekar och beskriver platsens ursprungliga natur- och kulturlandskap.
- Bergryggen med sin vegetation och enhetliga bebyggelse bidrar positivt till Axelsberg karaktär och identitet.

Svagheter

- Villabebyggelsen och förskolegårdarna blockerar och skymmer delar av Klubbackens grönska.
- Den gamla muren är till viss del i behov av renovering.
- Entrén till parkstråket från Pettersbergsvägen är smal och otydlig.

Möjligheter

- Att genom varsam vård av stenmur och naturmark förtydliga den gamla vägsträckningen och bevara och förstärka områdets natur- och kulturhistoriska värden och karaktär.

Hot

- Att eventuell ny bebyggelse placeras så att landformen ej går att uppfatta från Selmedalsvägen och dagens öppna parkrum.
- Att eventuell ny bebyggelse skuggar den södervända sluttningen och försämrar förutsättningarna för växt- och djurlivet.
- Att naturmarken och stenmuren inte vårdas så att befintliga natur- och kulturvärden går förlorade.
- Att gamla och värdefulla träd avverkas i stor omfattning.

Vegetationen längs Klubbackens södervända sluttning bildar en grön front mot det öppna parkrummet vid idrottsplanerna.

Parkvägen löper längs hela bergryggen och omges av äldre tall- och ekvegetation.

Den gamla stödmuren utgör en rest av en äldre vägsträckning.

DELOMRÅDE 2 – HÄGERSTENS VILLA- OCH RADHUSBEBYGGELSE

Styrkor

- Området har en välbevarad och enhetlig bebyggelsekaraktär som samspelar fint med sin omgivning
- Radhusbebyggelsen längs Haeffnersvägen samt vissa villafastigheter är grönklassade av Stockholms stadsmuseum.
- God landskapsanpassning i mötet mellan radhusbebyggelsen och bergknallen i öster.

Svagheter

- Radhusbebyggelsens möte med naturmarken längs Selmedalsvägen är i vissa delar okänsligt hanterat med terrasser och stödmurar i brant terräng.

Möjligheter

- Bevara och förstärka befintlig bebyggelsekaraktär.
- Förbättra mötet mellan radhusbebyggelsen och naturmarken

Hot

- Att eventuell ny storskalig bebyggelse placeras för nära befintliga villor och radhus. Befintliga exempel på detta finns t ex i korsningen Selmedalsvägen/Pettersbergsvägen samt där villabebyggelsen möter Kv Jungfru Lona vid Kraus park.

Villabebyggelsen längs Selmedalsvägen med Axelsbergs skivhus i fonden.

Radhusbebyggelsen längs Haeffnersvägen sedd från öster med naturmarksområdet längs Selmedalsvägen till höger i bild.

Villabebyggelsen längs Naumannsvägen med Klubbäckens grönska och flerbostadsbebyggelse i gatans fond.

DELOMRÅDE 3 – NATURMARKSPARTI LÄNGS SELMEDALSVÄGEN

Styrkor

- Sammanhållen grön volym som utgör buffertområde mellan Selmedalsvägen och Hägerstens villa- och radhusbebyggelse.
- Tydlig grön front mot Selmedalsvägen som bidrar till en grön upplevelse i stadsrummet och som matchar skalan på befintlig skivhusbebyggelse på gatans norra sida.
- Området visar på platsens ursprungliga terräng och naturlandskap, blandskog med ett markskikt av vårblommande lundväxter. Från bergknallen i öster har man utsikt mot Aspudden och Hägerstensåsen samt mot Hägerstens gård.

Svagheter

- Området utgörs av en norrvänd sluttning vilket ger naturmarken ett mörkt och slutet uttryck.

Möjligheter

- Att vid eventuell nybyggnation bevara träd och berghälar närmast befintlig bebyggelse för att åstadkomma ett bra möte mellan olika typer av bebyggelse.
- Att vid eventuell ny bebyggelse ge gatan en utformning och karaktär som förstärker och aktiverar gaturummet och stödjer en tydlig hierarki mellan gatorna i stadsdelen.

Hot

- Att eventuell ny bebyggelse placeras så att befintlig bergknalle och utsikten mot öster går förlorad.

Utsikten mot Aspudden och Hägerstensåsen från bergknallen i öster.

Vegetationen utmed södra sidan av Selmedalsvägen bildar en tydlig grön front mot gatan. Träden möter de höga skivhusen i skala.

Naturmarksområdet utgör en buffert mellan Selmedalsvägen och radhusbebyggelsen längs Haeffnersvägen.

DELOMRÅDE 4 – BEBYGGELSEOMRÅDE LÄNGS SELMEDALSVÄGEN

Styrkor

- Skivhusbebyggelsen utgör en relativt välbevarad och enhetlig bebyggelsemiljö. Tre av skivhusfastigheterna är grönklassade av Stockholms stadsmuseum.
- De höga skivhusen utgör tydliga landmärken i Axelsberg och bidrar starkt till områdets nuvarande karaktär och identitet.
- Skivhusen utgör en tydlig bebyggelsefront på håll och förstärker siktlinjen längs gatan.
- Skivhusområdets öppna karaktär kompenserar för de stora volymerna och medger visuell kontakt med den kulturhistoriska miljön vid Hägerstens gård.
- Förskoleområdet med låg bebyggelse och grönska utgör en buffertzona mellan den storskaliga skivhusbebyggelsen och den småskaliga villabebyggelsen.

Svagheter

- Gårdsmiljöerna kring skivhusen saknar variation och identitet och upplevs något torftiga. Parkeringarna på fastighetsmark utmed Selmedalsvägen tar stora ytor i anspråk och bidrar till en negativ upplevelse av storskalighet.
- Förskoleområdet är slutet mot omgivningen och samtidigt splittrat i sig självt. Bebyggelsens placering försvårar möjligheten att uppleva Klubbackens grönska.

Möjligheter

- Att vid eventuell ny bebyggelse förstärka och aktivera gaturummet.
- Att förstärka den visuella kontakten med befintlig grönska längs Klubbacken.
- Att spara befintlig kastanjerad längs Selmedalsvägen.

Hot

- Att eventuell ny bebyggelse placeras för nära befintlig villabebyggelse och omgivande naturlandskap.
- Att eventuell ny bebyggelse placeras så att den visuella kontakten med Hägerstens gård går förlorad.
- Att eventuell ny bebyggelse ges en sluten, privat karaktär.

Axelsbergs karaktäristiska skivhus sett från bergknallen söder om Selmedalsvägen. Hägerstens gård skymtar till vänster i bild.

Förskoleområdet med sin låga bebyggelse. Klubbackens grönska och bebyggelse i fonden.

Skivhusen med den lägre garagebyggnaden, parkering och små gatuträd.

DELOMRÅDE 5 – SELMEDALSVÄGEN OCH TUNNELBANEOMRÅDET

Styrkor

- Selmedalsvägen utgör med sin långsträckthet en visuellt stark stadsbyggnadsstruktur. Siktlinjerna är långa vilket gör det lätt att få överblick och orientera sig.

Svagheter

- Den breda och raka gatan gör att gatan har en karaktär av väg vilket kan uppmuntra till höga hastigheter.
- Bristen på omsorgsfulla detaljer i gaturummet gör gatan anonym och enförmig.
- Området närmast Axelsbergs centrum är infrastrukturdominerat och det djupa tunnelbaneschaktet bidrar till ett odefinierat gaturum.
- Visuell koppling till Axelsbergs centrum saknas.

Möjligheter

- Att genom en ny gatusektion och ny bebyggelse förtydliga karaktären av huvudgata genom Axelsberg.
- Att förtydliga gaturummet närmast centrum genom att överdäcka och bebygga tunnelbanespåren.
- Att koppla samman Axelsbergs centrum med Selmedalsvägen så att barriäreffekten minskar och det visuella sambandet ökar.

Hot

- Att en eventuell ny gatusektion inte hålls samman längs sträckan.
- Att en eventuell ny gatusektion ges fel proportioner och blir för smal i förhållande till skalan hos en ny bebyggelse.
- Att gatans gestaltning inte motsvarar karaktären av huvudgata.

Skivhusen definierar Selmedalsvägens gaturum på norra sidan, genom inskjutna men rytmiskt placerade fasader. Kvarteret Jungfru Lona bildar bebyggelsefront på andra sidan spårområdet och gaturummet blir för stort.

Infrastrukturdominerad plats med låg detaljeringsgrad. Hägerstens allé möter Selmedalsvägen vid bron över spåret.

Axelsbergs centrumbyggnad och Hägerstens torg ligger dolt nedanför Selmedalsvägen. I fonden Örnbergs nya landmärke.

DELOMRÅDE 6 – KV JUNGFRU LONA

Styrkor

- Bebyggelsens skala upplevs genomtänkt inom kvarteret och samspelar med såväl omgivande villabebyggelse som med skivhusen norr om Selmedalsvägen.
- Axelsbergs torg är rumsligt väldefinierat och förhåller sig skalmässigt väl till omgivande bebyggelse. Platsen erbjuder flera olika torgfunktioner.

Svagheter

- Bebyggelsen har en anonym arkitektur och upplevs sluten mot omgivningen. Bebyggelsestrukturen saknar tydlig hierarki, entréerna är otydliga och det är svårt att orientera sig och få överblick i kvarteret. Bebyggelsen blockerar siktstråk och den visuella kopplingen med tunnelbanestationen och centrumbildningen norr om Selmedalsvägen är svag. Stora delar i kvarteret upplevs som baksidor mot omgivningen.
- Centrumfunktionen är uppdelad på två områden med dålig visuell koppling dem emellan.
- Torget är övermöblerat. De östra delarna av det offentliga rummet saknar offentlig karaktär och användningen är delvis otydlig.

Möjligheter

- Att förtydliga de offentliga stråken genom kvarteret, dess entréer, karaktär och identitet.
- Att genom ny bebyggelse längs Selmedalsvägen omvandla kvarterets norrsida till en framsida så att den vänder sig mot/integreras i en eventuell ny centrumbildning.

Hot

- Att ny storskalig bebyggelse adderas så att områdets svagheter förstärks.
- Att kvarteret inte integreras med en eventuell ny bebyggelse och centrum.

Axelsbergs torg är rumsligt väldefinierat och förhåller sig skalmässigt väl till omgivande bebyggelse. Platsen erbjuder flera olika torgfunktioner, men ger intryck av att vara övermöblerat.

Bebyggelsen i kvarteret Jungfru Lona har en anonym arkitektur och stora delar i kvarteret upplevs som baksidor mot omgivningen.

DELOMRÅDE 7 – CENTRALA PARKSTRÅKET MED IDROTTSPLANERNA

Styrkor

- Rumsligt väldefinierat parkområde med gröna väggar där Klubbäckens grönska och ekdungen i väster är särskilt karaktäristiska och värdefulla.
- Platsens öppna rymd medger god överblick och möjlighet att uppfatta och förstå dalgången och det tidigare öppna odlingslandskapet.
- Området runt bollplanen utgör ett av få större plana områden i stadsdelen.
- Trädraderna genom området markerar en äldre vägsträckning genom tidigare kulturlandskap.
- Rester av murar och vissa befintliga träd i parkstråket har troligen varit del av Hägerstens gårds tidigare ägor.

Svagheter

- Parkkaraktären är svag och stora delar av området saknar identitet.
- Nivåskillnader förhindrar visuell kontakt mellan bollplanerna.
- Den visuella kopplingen mot Eolshällsområdet är svag på grund av nivåskillnader och stängsel.

Möjligheter

- Att utveckla området till en central stadsdelspark med tydlig parkkaraktär och identitet och med ett attraktivt innehåll i form av vistelse-, lek- och idrottsytor.
- Att utveckla och förtydliga kopplingen till Eolshällsområdet

Hot

- Att eventuell ny bebyggelse medför att dalgången och det för stadsdelen unika öppna parkrummet går förlorat och kontakten med omgivande grönska byggs bort.
- Att idrottsanläggningen utvecklas i så stor omfattning, att ytor stängslas in och den gröna karaktären försvagas.

Allén i områdets västra del markerar en äldre vägsträckning. Ekdungen i fonden utgör en tydlig grön vägg i det öppna parkrummet.

Området vid bollplanerna utgör ett stort och öppet landskapsrum som är unikt för Axelsberg.

Längs parkvägen i östra delen av området återfinns rester av en äldre stenmur och tidigare hamlade träd. I bakgrunden syns en jätteek.

DELOMRÅDE 8 – HÄGERSTENS GÅRD OCH RADHUSOMRÅDET

Styrkor

- Hägerstens gård har anor från 1400-talet och är placerad på en höjd i landskapet. Fastigheten är blåklassad av Stockholms stadsmuseum vilket innebär att bebyggelsen är synnerligen kulturhistoriskt värdefull och motsvarar fordringarna för byggnadsminnen i kulturminneslagen.
- Kring byggnaden Hägerstens gård återfinns rester av en kulturhistorisk miljö med gamla hamlade träd och spår av äldre gårdsanläggningar.
- Radhusområdet utgör en sammanhållen och karaktärsfull miljö med tydlig identitet. De högre liggande radhusen längs Hägerstensbrinken är grönklassade av Stockholms stadsmuseum.
- Från höjden har man i flera punkter utsikt över Mälaren och Hägerstensåsen.

Svagheter

- Trots att Hägerstens gård är placerad på en höjd har den förlorat sitt tidigare framträdande läge. De närliggande husen, bland annat de höga skivhusen och den täta vegetationen döljer byggnaden från omgivningarna.
- Radhusen har delvis dålig anpassning till terrängen med höga stödmurar och branta slänter.

Möjligheter

- Att vid en större omvandling av centrum öppna upp sambandet mot Hägerstens gård för att framhäva bebyggelsen.
- Att genom försiktig skötsel och restaurering av de gröna miljöerna återskapa trädgårdskaraktären som finns i denna del av Axelsberg.

Hot

- Att ny bebyggelse fortsättningsvis placeras så att Hägerstens gård ytterligare förlorar sitt historiska sammanhang och skymms från Axelsbergs centrum.
- Att gårdens gröna element, såsom hamlade träd, missköts eller avverkas utan att ersättas.

Höga stödmurar vetter mot det öppna landskapsrummet vid idrottsplanerna.

Hägerstens gård sedd från Hägerstensbrinken med hamlade lindar i förgrunden.

Radhusbebyggelsen erbjuder i delar en karaktär av trädgård.

DELOMRÅDE 9 – AXELSBERGS CENTRUM (HÄGERSTENS TORG)

Styrkor

- Hägerstens torg ligger i ett södervänt läge och hålls rumsligt samman av den låga bebyggelsen och stödmuren mot Selmedalsvägen. Centrumbyggnaderna är grönklassade av Stockholms stadsmuseum.

Svagheter

- Centrumfunktionen är uppdelad på två områden med dålig visuell koppling dem emellan.
- Centrumanläggningen har delvis förlorat sin tidigare kontext. Tidigare hade man via parkeringar i läge för Kv Jungfru Lona direkt koppling mellan torg och parkering via gångtunneln under Selmedalsvägen.
- Byggnaden på torget blockerar den visuella kontakten mellan torget och omgivningarna vilket gör platsen något svårorienterad. Den visuella kopplingen med Selmedalsvägen är svag.
- Vårdboendet mellan Hägerstens gård och Hägerstens torg har en dålig anpassning till topografi, rumslighet, stråk och siktlinjer.
- Hägerstens torg har en tråkig och otydlig entré från Hägerstens allé och från det centrala parkstråket. Man möts av parkerings- och trafikytor samt centrumbyggnadens baksida.

Möjligheter

- Att omvandla centrum så att det får en tydligare karaktär och identitet och att det anpassas bättre till omgivningen – till Selmedalsvägen, till befintliga och nya byggnader, till topografi, rumslighet, stråk och siktlinjer.
- Att i samband med nybyggnation se över stadsplanen i sin helhet för att optimera centrumets läge och funktion och tillföra en kvalitativ arkitektur som håller över tid.
- Att förstärka gröna strukturer i centrum så att det ekologiska sambandet i nord-sydlig riktning förstärks.

Hot

- Att ett eventuellt nytt centrum ges en alltför generell och identitetslös utformning och att orienterbarheten från tunnelbanan och i området inte förbättras.

Den låga vårdbyggnaden mellan centrumhusen blockerar den visuella kontakten med omgivningen och det centrala parkstråket.

Hägerstens torg definieras rumsligt av stödmuren utmed Selmedalsvägen och de låga centrumbyggnaderna. Från Selmedalsvägen når man torget via trappor.

Gångpassagen mellan Axelsbergs torg och Hägerstens torg är smal och passerar nedgången till tunnelbanan.

DELOMRÅDE 10 – HÄGERSTENSVÄGEN OCH SKIVHUSEN SÖDER OM ARKENPARKEN

Styrkor

- Välbevarad bebyggelsemiljö norr om Selmedalsvägen med enhetlig karaktär som samspelar fint med sin omgivning, med anslutande bergknalle i norr och med gaturummet.
- Fyra av sex skivhusfastigheter är grönklassade av Stockholms stadsmuseum
- De höga skivhusen utgör tydliga landmärken i Axelsberg och bidrar till områdets nuvarande karaktär och identitet.
- Skivhusområdets öppna karaktär kompenserar för de stora volymerna och medger visuell kontakt med bakomliggande naturmark.
- Berget söder om Hägerstensvägen pekas i Stockholms stads sociotopkarta ut som en viktig landform med betydelse för upplevelsen av Stockholms landskapsbild och naturkaraktär.
- Siktlinjen längs Hägerstensvägen medger visuell kontakt mellan Örnsberg/Aspudden och Axelsberg. Den långa siktlinjen gör det lätt att få överblick och orientera sig.
- Vid bron mellan Hägerstensvägen och Selmedalsvägen har man en upplevelse av fri rymd och en god överblick mot omgivningarna.

Svagheter

- Infrastrukturdominerat område där tunnelbanespåren, som utgör en barriär, skär av de stadsbyggnadsmässiga sambanden.
- Gaturummet vid den nyare bebyggelsen utmed Hägerstensvägen upplevs trångt och instängt. De höga husen skapar ett mörkt gaturum och den höga sockeln ger gatan ett livlöst intryck.
- Bebyggelsen längs Hägerstensvägen blockerar upplevelsen av bakomliggande landform och grönska.
- Det gröna mellanrummet norr om tunnelbanan saknar karaktär och visuella värden.

Möjligheter

- Att genom överdäckning av tunnelbanespåren förbättra och bredda kopplingen mellan Hägerstensvägen och Selmedalsvägen.
- Att genom trädplantering på grönområdet norr om tunnelbanespåren förstärka grönsambandet mellan Hägerstensåsen och Mälaren.

Hot

- Att placering och utformning av eventuell ny bebyggelse medför att gatusektionen för Hägerstensvägen även fortsättningsvis upplevs trång och mörk.

Gaturummet domineras av de höga byggnaderna och staketet längs tunnelbanan. Den långa och raka vägen medger visuell kontakt med bebyggelsen i Örnsberg och Aspudden.

Parkmarken mellan spårområdet och Selmedalsvägen saknar funktion och upplevelsevärden. Gång- och cykelvägen har ingen naturlig fortsättning vare sig i söder eller i norr.

DELOMRÅDE 11 – ARKENPARKEN

Styrkor

- Grönt och öppet landskapsrum som medger god överblick och möjlighet att uppfatta och förstå dalgången och det tidigare öppna odlingslandskapet.
- Rumsligt väldefinierad park där bergknallen i söder utgör en tydlig grön front mot parken. Grönskan och bebyggelsen i Kv Maja Myra bidrar positivt till upplevelsen av platsen och parkens karaktär och identitet.
- Trädraden längs parkens norra sida markerar en äldre vägsträckning genom tidigare kulturlandskap.
- Från bergknallen i söder och från Torslowsbacken har man utsikt mot Mälaren.

Svagheter

- Lekplatsen är sliten och i behov av upprustning.
- Den visuella kopplingen med parken från Hägerstens allé är svag, bland annat på grund av nivåskillnader.
- Huvudbyggnaden (Villa Rosenlund) i Kv Maja Myra är dold bakom vegetation.
- Skolbaracken i östra delen av parken möter parkrummet abrupt och okänsligt. Byggnaden har en temporär karaktär och vänder sin baksida mot parkrummet.

Möjligheter

- Att utveckla och förstärka parken med avseende på innehåll och samband.
- Att utveckla och förstärka skolområdet så att det ramar in och förstärker parkrummet på ett positivt sätt.

Hot

- Att eventuella ingrepp i eller i närheten av parken inskränker på det öppna landskapsrummet, minskar parkens gröna karaktär och skymmer viktiga utblickar.
- Att gamla och stora träd avverkas i stor omfattning utan att ersättas.

Från bergknallen i söder har man utsikt mot Mälaren och omgivningarna.

Det öppna parkrummet sluttar mot öster. Rummet definieras av bergknallen i söder och bebyggelsen och grönskan i Kv Maja Myra i norr (till höger i bilden).

Den tillfälliga skolbaracken möter parken på ett abrupt sätt och blockerar siktlinjerna mot omgivningen.

DELOMRÅDE 12 – HÄGERSTENSHAMNEN

Styrkor

- De norrvända och vegetationsklädda bergssluttningarna samt vattenområdet längs Mälaren utpekade i Stockholms stads sociotopkarta som viktiga landformer med betydelse för upplevelsen av Stockholms landskapsbild och naturkaraktär.
- Miljön kring Kv Maja Myra är välbevarad och bidrar till förståelse för det tidigare kultur- och naturlandskapet. Fastigheten är grönklassad av Stockholms stadsmuseum. Byggnaden kommer till sin rätt genom att omgivande bebyggelse placerats på avstånd från fastigheten.
- Landskapsrummet längs stranden är öppet och grönt och medger god överblick och möjlighet att uppfatta och förstå landskapet och omgivningarna.
- Småbåtshamnen utgör ett spännande område, bidrar till variation längs strandpromenaden och förstärker upplevelsen av att vistas vid vattnet.

Svagheter

- Huvudbyggnaden (Villa Rosenlund) i Kv Maja Myra är delvis dold.
- Småbåtshamnen har en halvprivat karaktär och kan för en besökare ge intryck av att vara ett skräpigt och rörigt område.

Möjligheter

- Att genom naturvårdande åtgärder förstärka upplevelsen av äldre natur- och kulturlandskap.

- Att genom information om industriområdet som tidigare låg på platsen öka förståelsen för landskapets och stadens utveckling.

Hot

- Att ny bebyggelse placeras så att landformen ej går att uppfatta från norr, från Mälaren och strandpromenaden.
- Att naturmarken inte vårdas så att befintliga natur- och kulturvärden går förlorade och kontakten med Mälaren försämras.

Strandpromenaden erbjuder vattenkontakt och utsikt mot Mälaren och omgivningarna.

Strandpromenaden passerar båtclubbens område vid Hägerstenshamnen.

Sociala och rekreativa värden

Stadens park- och naturmark har stor betydelse för invånarnas vardagsliv, livskvalitet och hälsa. I Stockholms parkprogram, 2006, finns riktlinjer för hur park- och naturmarken ska värderas och utvecklas. Där anges mål och riktlinjer för god parktillgång, såväl kvantitativ som kvalitativ.

Den kvantitativa parktillgången analyseras genom att studera avståndet till en park eller ett grönområde av en viss storlek. För god parktillgång bör de olika parktyperna (det stora naturområdet, stadsdelsparken, kvartersparken och närgrönskan) vara nåbara inom definierade avstånd. För god parktillgång enligt Stockholms parkprogram bör följande kriterier uppfyllas:

- **Natur- och friluftsområden** (> 50 ha) bör nås inom 1000 meter
- **Stadsdelsparker** (5-50 ha) bör nås inom 500 meter och kan utgöras av naturparker, landskapsparker, bergsparker m fl. De bör ha bra lokalklimat och bullernivå < 50 dB(A) samt fungera för lek, motion, avkoppling, samvaro och evenemang.
- **Kvartersparker** (0,5-5 ha) bör nås inom 200 meter och kan utgöras av kvarter, parkstråk, strandparker m fl. De bör ha bra lokalklimat och bullernivå < 55 dB(A) samt fungera för lek, promenader, avkoppling och samvaro.

Friytor (< 0,5 ha) såsom bostadsgårdar, fickparker och annan grönska bidrar till ett stadsdelsområdes totala park- och friytetillgång. De kan ha ett stort ekologiskt värde och bidra till olika ekosystemtjänster såsom biologisk mångfald och fördröjning av dagvatten.

För att beskriva kvaliteterna hos park- och naturmarken används sociotopbegreppen. De utgör sociala värden och kvaliteter hos park- och naturmarken som bedöms vara värdefulla för människors vardagsliv. I parkprogrammet rekommenderas följande avstånd till olika kvaliteter och värden:

- **En bit bort** (inom 1 km): bad, båtliv, djurhållning, evenemang, fiske, löpträning, odling, pulkaåkning, ridning, skridsko, skidor, skogskänsla, torghandel, vattenkontakt, vild natur, uteservering, utsikt
- **Nära** (inom 500 meter): blomprakt, bollspel, folkliv, parklek, picknick
- **Mycket nära** (inom 200 meter): grön oas, lek, promenader, ro, sitta i solen

Som grundregel är kvalitativ parktillgång den viktigaste aspekten att beakta vid analys av parktillgången. Generellt eftersträvas värdetäthet, d.v.s. många värden i park- och naturmarken. Man bör också eftersträva att parkerna och naturområdena har unika värden, d.v.s. blir platser med egen identitet.

För att få en heltäckande bild av tillgången till grönytor måste resultatet vägas samman med ett områdes övriga förutsättningar såsom friytetillgång och befolkningstäthet (befinner vi oss i ett villaområde eller ett miljonprogramsområde), buller (hur lätt är det att använda de grönområden som finns) mm.

Det är också viktigt att vara medveten om att olika medborgare har olika behov och möjlighet att nå och utnyttja

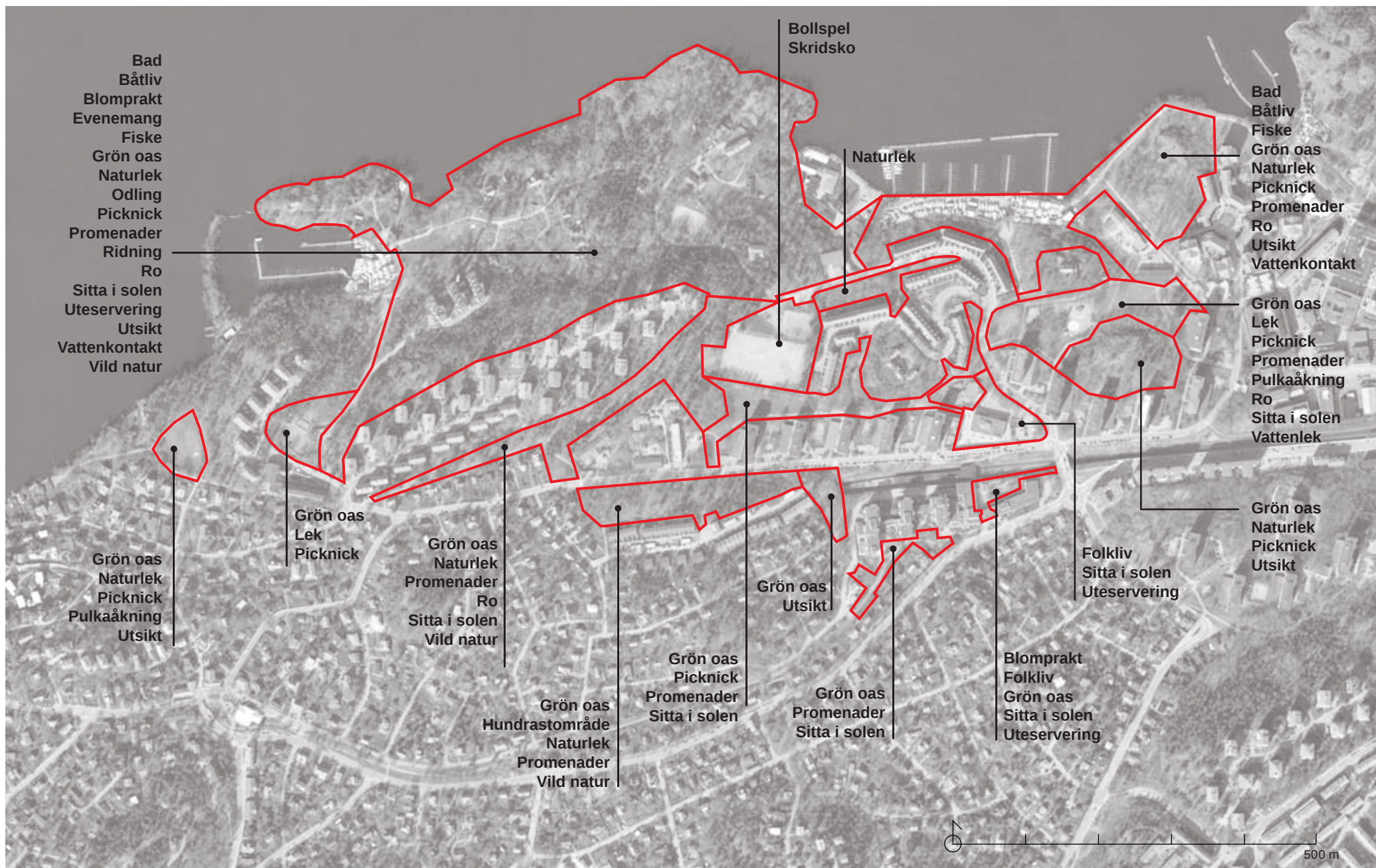
stadens parker och grönområden. De kvaliteter som efterfrågas av de yngsta och de äldsta medborgarna är därför de som bör finnas närmast bostaden.

På följande sidor beskrivs de sociala och rekreativa tillgångar som finns på allmän mark i Axelsberg d.v.s. detaljplanlagd park- och naturmark samt mark som är detaljplanlagd för idrottsändamål. Beskrivningen grundar sig på uppgifter från Stockholms parkprogram 2006, stadens sociotopkarta 2004, parkplan Hägersten 2008, Landskapsanalys Eolshäll 2010 samt iakttagelser gjorda i samband med inventering på plats under vårvintern 2015.

Sociala och rekreativa tillgångar på allmän mark

Enligt parkplanen har norra delen av Hägersten (Axelsberg) god kvantitativ tillgång på park- och naturmark idag. I södra delen av Hägersten (villaområdet) är tillgången sämre men den totala andelen grön, obebyggd mark är god om villatomterna tas med i beräkningen.

I parkplanens tillgångsanalys betecknas Axelsbergs stora, strandnära och sammanhängande naturområde, som utgörs av Eolshällsområdet, Klubbacken och Brådstupsparken, som en stadsdelspark. Området erbjuder stora sociala och rekreativa värden såsom lek, möjlighet till promenader, utsikt, vattenkontakt, folkliv mm. De sammanhängande naturmarkerna erbjuder en upplevelse av vild natur och den kuperade terrängen ger möjlighet till utsikt från höjderna. Området och stråket längs vattnet är väl frekventerat, även av besökare från andra stadsdelar som rör sig längs det sammanhängande strandstråket.

Sociala och rekreativa tillgångar på allmän mark. Sociotopvärden enligt Stockholms stads parkprogram 2006.

I östra Axelsberg finns två kvartersparker, Arkenparken och parken vid Hägerstenshamnen. Arkenparken har ett centralt och bostadsnära läge och där finns en större lekplats med plaskdamm, pulkabacke och gräsytor för spontan lek och bollspel. Parken vid Hägerstenshamnen består till största delen av naturmark. Där finns en grillplats och en mindre lekplats närmast Örnberg. Även Kraus park definieras i parkplanen som en kvarterspark. Parken ligger i södra Axelsberg och utgörs av ett smalt och långsträckt stråk som sträcker sig mellan Axelsbergs torg och Mälarhöjden. Parkstråket löper parallellt med Hägerstenvägen och erbjuder möjlighet till gröna promenader och en lekplats för de mindre barnen.

Centrala Axelsberg saknar kvarterspark vilket i viss mån kan kompenseras av den relativa närheten till Eolshällsområdet och Mälaren. I centrala Axelsberg

återfinns istället en större bollplan på mark som är detaljplanlagd för idrottsändamål. Bollplanen används av privatpersoner och klubbar. Vintertid spolas bollplanen för skridskoåkning.

Inom Axelsbergsområdet finns 19 av stadens 26 utpekade sociotopvärden representerade (se karta s 37). Många av dessa värden återfinns inom de strandnära områdena. Avståndet till dessa värden från centrala Axelsberg är relativt långt och på grund av den kuperade terrängen är vissa värden också svårtillgängliga. Vissa sociotopvärden som redovisats på tillgångskartan återfinns på kvartersmark. Trots detta kan de vara tillgängliga för allmänheten, såsom t ex. uteserveringen vid Klubbensborg och blomsterprakten som kan upplevas vid koloniområdet Bellmans trädgårdar.

Större natur- och friluftsområden saknas helt inom Hägersten. Närmaste område är Sätorskogen. Även här kan närheten till Eolshällsområdet och Mälaren till viss del kompensera bristen.

Sociala och rekreativa brister på allmän mark

I parkplan Hägersten konstateras att ingen stadsdel inom Hägersten har god tillgång på lekplatser. Lekplatserna är dessutom lika till innehåll och utformning och innehållet är till största delen anpassat till barn. Riktade aktiviteter för ungdomar, vuxna eller äldre är få.

I delar av centrala Axelsberg saknas allmänna och tillgängliga lekplatser. Däremot finns många mindre lekplatser belägna på kvartersmark vilket för boende till viss del kan kompensera bristen på allmänna lekplatser.

Flera av Axelsbergs naturområden används av förskolegrupper. Här Klubbacken.

Vid Hägerstens torg i Axelsbergs centrum finns matbutik, restaurang, frisör, kemtvätt mm.

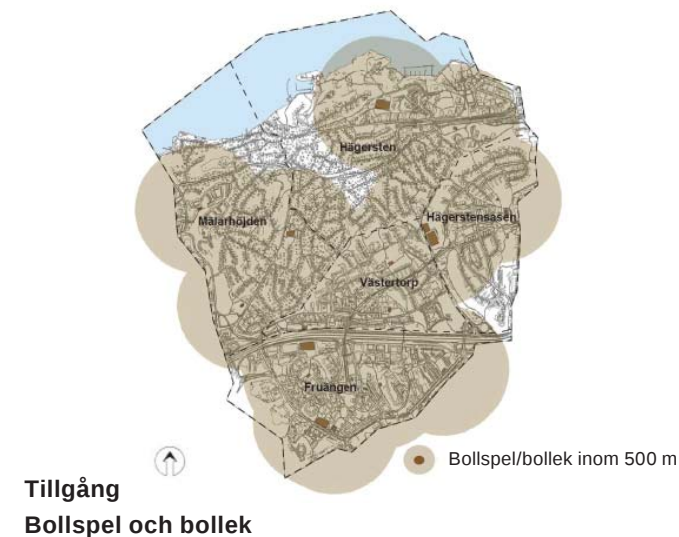
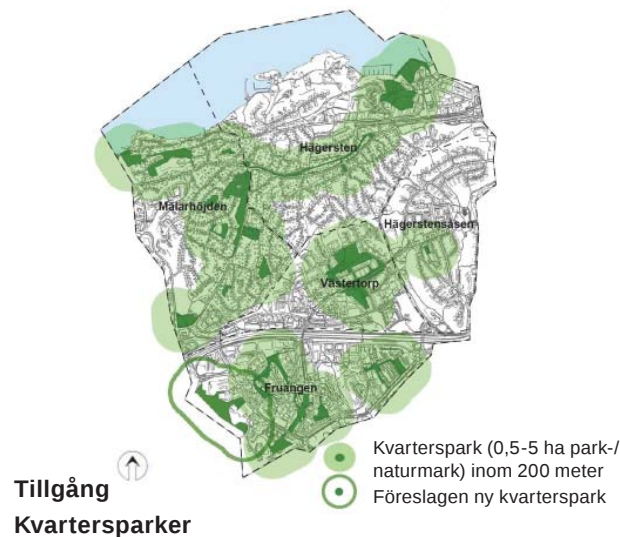
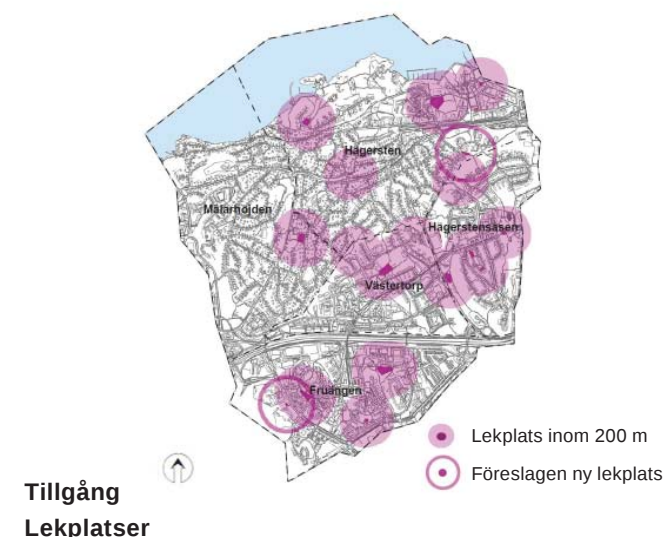
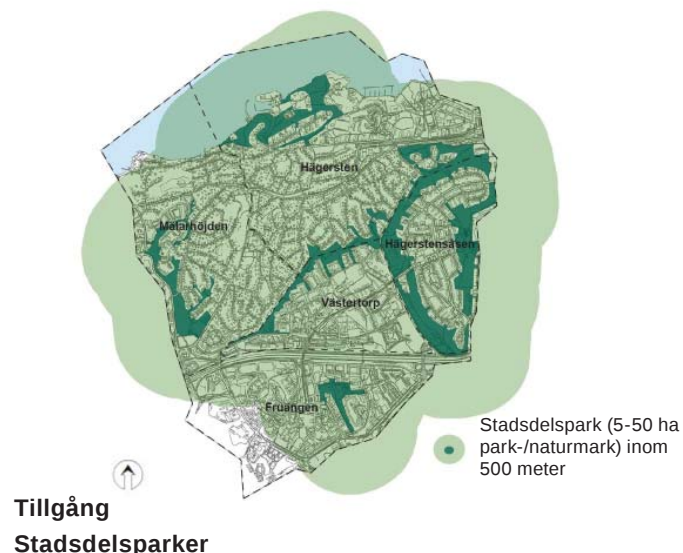
Del av Arkenparken med plaskdammen mitt i bild. I fonden syns bergknallen norr om Kv Gubben Noak.

Idag finns också lekutrustning vid förskolorna och vid Hägerstenshamnens skola. Tillgängligheten är dock begränsad till kvällar och helger.

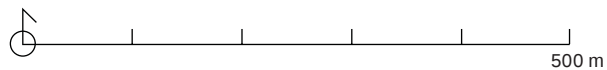
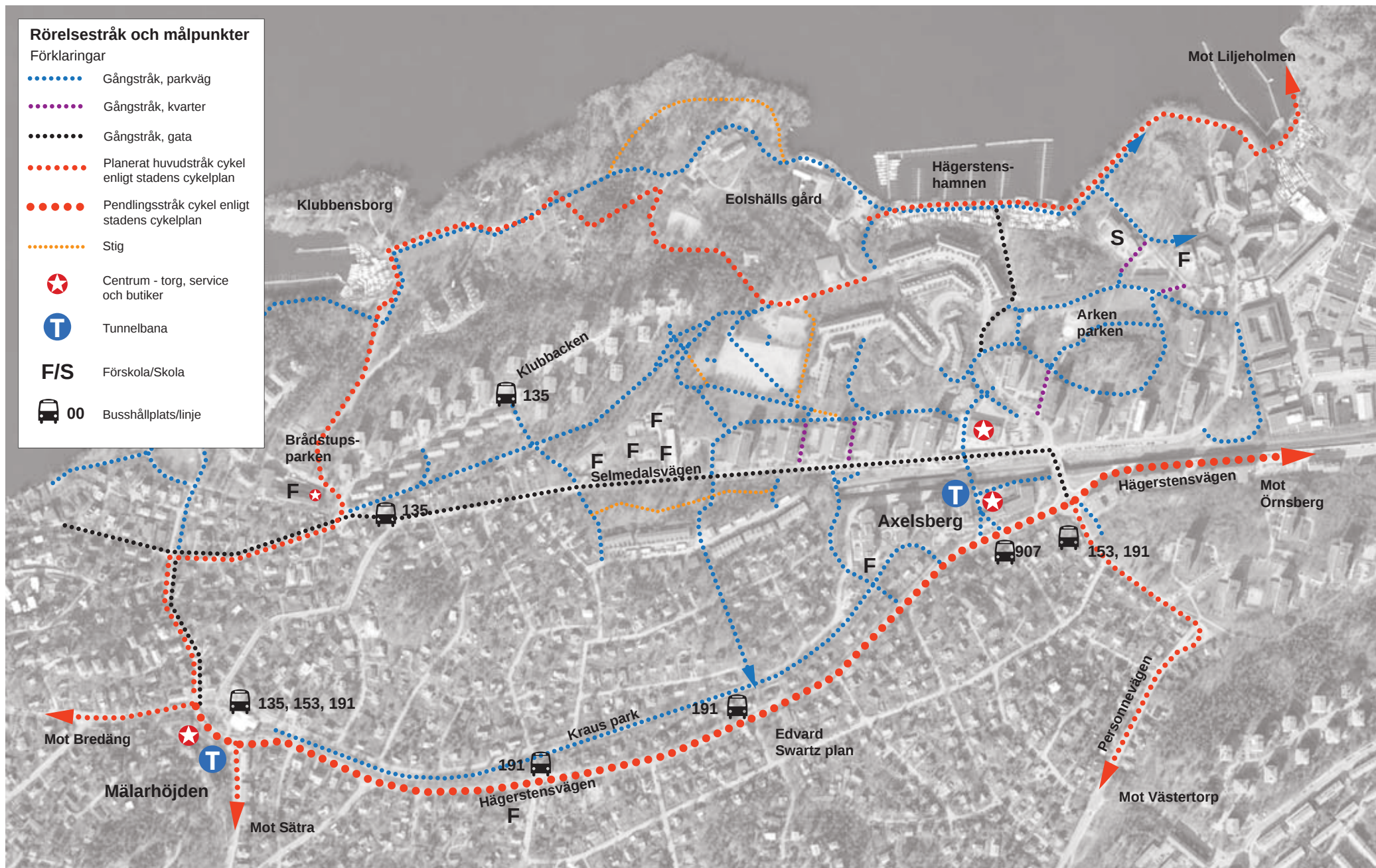
I parkplan Hägersten konstateras också att de kommunala parkerna och stråken i Axelsbergsområdet har relativt få kvalitativa sociotopvärden och att park- och naturmarken generellt har brist på innehåll och tydlig identitet. Detta förklaras med att grönytor till stor del består av (brant) naturmark. Den kuperade terrängen i området gör därför att de tillgängliga parker och stråk som finns blir extra viktiga.

Vegetationen i Axelsberg består huvudsakligen av sparad naturmark och det finns få inslag av planterade prydnads-träd och perenner i parkerna som kan erbjuda blomprakt. Plana öppna gräsytor (så kallade aktivitetsfält) och andra större ytor som kan användas för evenemang är också få både inom och utanför Axelsbergsområdet.

Axelsberg erbjuder idag få upplevelser som förknippas med stadens liv såsom livligt folkliv, torghandel eller kulturaktiviteter. Detta beror delvis på att centrumfunktionen är utspridd. Ungdomsgården, som skulle kunna ligga i anslutning till en park eller en öppen mötesplats, är idag placerad i ett undanskynt läge på baksidan av Hägerstens torg och i anslutning till centrumets lastintag. Den samlade bebyggelsen i Kv. Jungfru Lona söder om tunnelbanan innehåller visserligen flera välbesökta målpunkter, såsom vårdcentral och apotek, men dessa verksamheter pågår främst inomhus och bidrar inte i någon stor utsträckning till folkliv. Restauranger och mataffär finns, men skulle behöva stöd av fler aktiviteter i centrum för att locka ytterligare besökare.

Tillgångskartor från Parkplan Hägersten 2008.

Rörelsestråk och målpunkter

Axelsbergsområdet har generellt sett ett väl sammanhängande parkvägnät. Merparten av parkstråken har god bredd. Mellan skivhusen och Hägerstens gård, vid entrén till Klubbackens parkstråk från Pettersbergsvägen samt vid Kraus park är de gröna stråken dock smala. I Arkenparkens östra del är de allmänna parkstråken osammanhängande och man måste i vissa punkter passera kvartersmark för att nå vidare i parkvägnätet.

Vissa gator, såsom Selmedalsvägen, är viktiga vardagsstråk till och från tunnelbanan eller förskolan. Cyklister färdas troligen främst på gatorna genom Axelsberg då flera av parkvägarna är kuperade med trapplopp. Ett annat frekvent cykelstråk finns längs Mälaren från Hägerstenshamnen och österut.

Viktiga målpunkter ligger främst i centrala Axelsberg med tunnelbana, offentlig service, serveringar och butiker. Få lokaler för kommersiell verksamhet finns utanför centrumområdet. Förskolorna i området, Hägerstenshamnens skola samt de större parkerna med lekplatser, strandområdet och idrottsplanerna utgör också viktiga målpunkter i Axelsberg.

Kopplingar via parkstråk till park- och naturområdena längs Mälaren och i omgivande stadsdelar är bristfälliga. Eolshälsområdet med sina stora rekreativa kvaliteter och strandpromenaderna mot Vinterviken och Sättra ligger i kuperad terräng och nås via gator och smala trappsystem. För en besökare som är ny i området är det svårt att hitta då skyltsystem saknas och sambanden från Axelsberg till strandpromenaderna är otydliga. Parkstråken söderut i

Hägersten är smala och parkerna är små, t ex Kraus park. I öster blockerar industriområdet delvis kopplingen mot Örnberg.

Tillgänglighet

Tillgänglighet är ett begrepp som kan användas i vid betydelse och berör då i princip alla under någon period i livet. Begreppet tillgänglighet omfattar nåbarhet och orienterbarhet, känslan av tillträde samt framkomlighet och överblickbarhet. Målsättningen bör vara att eftersträva god tillgänglighet i alla miljöer.

I rapporten Stockholm - En stad för alla och i Stockholms parkprogram beskrivs Stockholms egna riktlinjer som gäller utöver gällande lagar och regler. Staden använder där en bred tolkning av begreppet funktionsnedsättning

och inkluderar såväl medicinska funktionsnedsättningar såsom astma, överkänslighet och inkontinens som psykiska störningar mm.

Enligt parkprogrammets riktlinjer ska stadens park- och naturmark vara tillgänglig, framkomlig och nåbar för så många som möjligt. Särskild uppmärksamhet ska ges möjligheterna för barn och personer med funktionsnedsättning att ta sig till och runt i park- och naturmarken.

För att skapa en tillgänglig utemiljö gäller det att i planeringen lokalisera de offentliga platserna rätt och minska barriärerna. Vid genomförande av ny- och ombyggnationer gäller det att genom utformningen stärka offentligheten, orienterbarheten och framkomligheten i park- och naturmarken. Genom rätt skötsel kan tillgängligheten behållas eller förbättras.

Parkvägen från Selmedalsvägen mot Heaffnersvägen och Edvard Swartz plan består av långa trapplopp.

Vid parkstråket längs Klubbacken har mindre åtgärder gjorts för att öka tillgängligheten.

På grund av de topografiska förhållandena är parkstråken i Axelsberg relativt otillgängliga. Många av de nord-sydliga stråken utgörs bitvis av trapplopp (se karta s.43) och är svåra att tillgängliggöra med ramper utan stora ingrepp i terrängen.

Överlag är det ont om sittplatser längs parkstråken, vilket gör det svårt att stanna för att vila. Markbeläggningen på gångstråken utgörs i huvudsak av asfalt och belysning förekommer i de flesta fall.

Den fysiska tillgänglighet är även kopplad till den upplevda tillgängligheten och känslor av offentlighet och trygghet. Områden som upplevs otrygga, bullriga och tråkiga kan lätt bli mentala barriärer som man ogärna passerar och som därmed uppfattas som otillgängliga.

Offentlighet

Enligt Stockholms stads översiktsplan Promenadstaden bygger en allt tätare stadsmiljö på att det finns goda offentliga miljöer.

En offentlig plats innebär att alla har tillträde till den, men känslan av att ha tillträde avgörs även av platsens offentliga karaktär. Utformningen och dimensioneringen av de offentliga platserna och rummen liksom hur privata fastigheter ansluter mot dem kan styra upplevelsen av offentlighet.

Även privata fastigheter kan signalera olika grader av offentlighet, genom bebyggelsens struktur eller utemiljöns utformning.

Utöver villa- och småhusträdgårdarna är det få kvarter inom Axelsberg som känns helt privata. Några av omsorgsboendena ger ett slutet intryck liksom förskolegårdarna som har begränsad tillgänglighet när förskolans verksamhet pågår. Längs de parkstråk som är smalast har boende särskilt markerat sin tomtmark med stängsel.

Den öppna gårdsstrukturen kring skivhusen i centrum är en förutsättning för rörligheten inom Axelsberg. Vissa av gårdarna används som viktiga smitvägar och kompletterar parkvägnätet. De små lekplatserna på gårdarna är viktiga komplement då de allmänna lekplatserna ligger på relativt långa avstånd från centrala Axelsberg.

Bebyggelsen på Klubbacken har en öppen struktur men utemiljön har fått en privat karaktär genom staket och planteringar närmast husen.

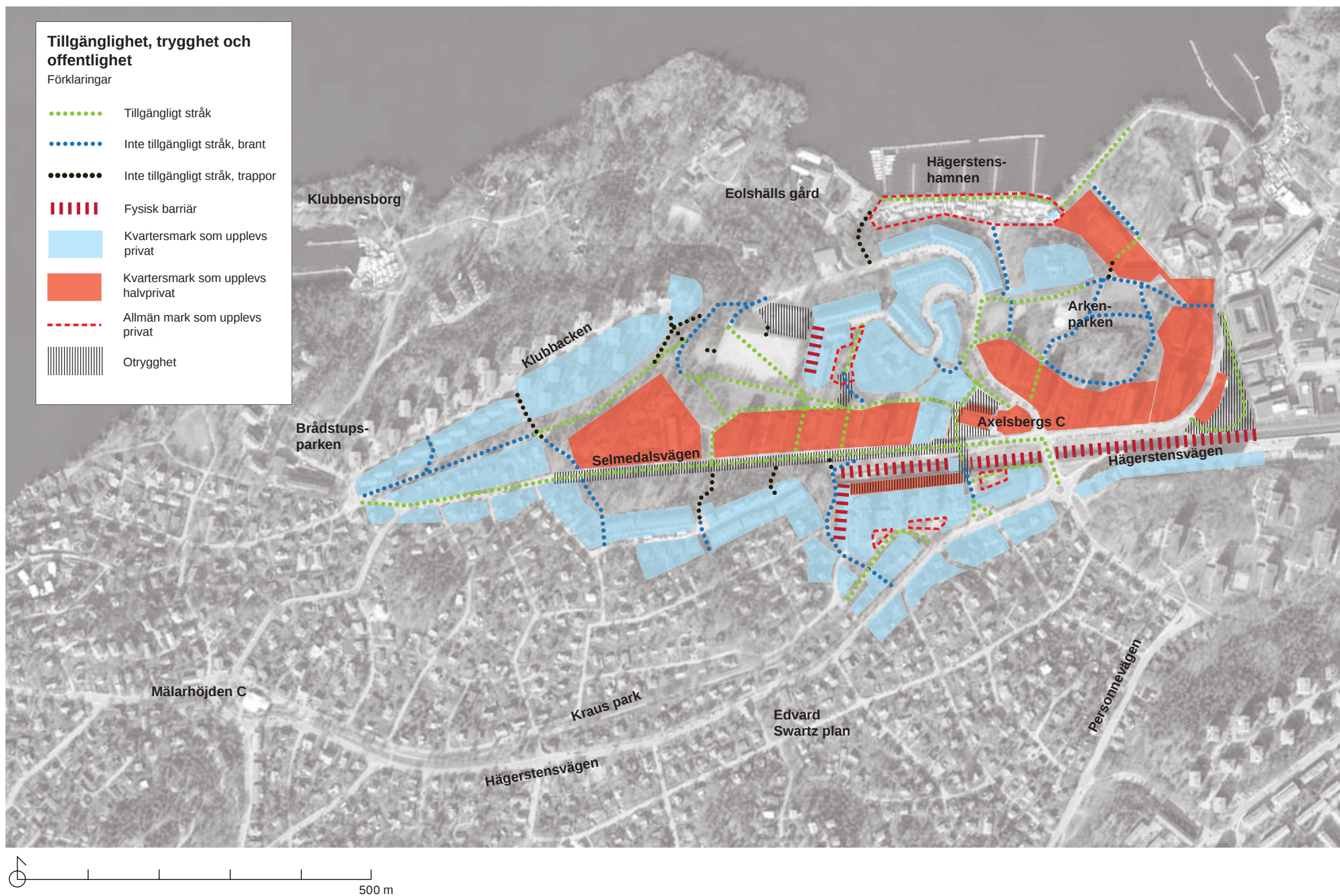
Axelsbergs torg har en offentlig karaktär och har tillgänglighetsanpassats med ramper och handledare. Dolt bakom spaljén fortsätter ett allmänt stråk med mer privat karaktär.

Kvartersmarken norr om bebyggelsen i Kv Jungfru Lona upplevs som en allmän gata.

Gångstråket mellan Arkenparken och Hägerstens allé via Kv Gubben Noak upplevs halvprivat och används av många på väg till och från centrum och tunnelbanan.

Båtoppläggningsen i Hägerstenshamnen gör att gångstråket längs stranden är otydligt och kan ge upphov till tvekan om tillträde är tillåtet.

Hur olika områden upplevs redovisas på karta på s.43.

Trygghet

Upplevelsen av trygghet är en subjektiv känsla som varierar från person till person. Beroende på erfarenhet och förutsättningar i form av till exempel kön, ålder eller etnicitet kan olika miljöer ge upphov till olika grader av otrygghetskänsla. Den kan även variera över året eller dygnet.

Bedömningen av otrygga miljöer i denna landskapsanalys är en uppskattning utifrån parametrar som i många fall ger upphov till otrygga miljöer. För att få en mer rättvisande bild kan intervjuer eller så kallade trygghetsvandringar genomföras.

De utpekade platserna på kartan på s.43 förefaller vara öde, i synnerhet nattetid, och saknar fasader med fönster.

Kring kvarteret Jungfru Lona och de två centrala torgbildningarna finns mörka skrymslen och hörn som kan verka skrämmande.

Generellt förefaller det vara god belysning längs Axelsbergs parkvägar. Belysning kan dock gestaltas så att indirekt ljus minskar kontraster mellan upplyst gata och grönområden.

En stadsdel med engagerade medborgare, som aktivt vistas i utemiljön och som känner sig delaktiga ger goda förutsättningar för känslor av trygghet och tillhörighet. Välskötta miljöer, som är städade, med hel utrustning och där omsorg givits åt gestaltningen bidrar också till att känslan av välbefinnande ökar.

Slitna och igenväxta parkmiljöer kan upplevas otrygga. Bild från stråket bakom Hägerstens gård.

Undanskymda, instängda och prångiga platser kan ge upphov till en känsla av otrygghet i utemiljön. Bild på portik i Kv Jungfru Lona mot Axelsbergs torg.

Den lägre liggande bollplanen syns dåligt från omgivningen. Platsen är skräpig och man kan få en känsla av otrygghet.

Arkenparken sedd från bergknallen. Mälaren är synlig i fonden.

Analys sociala och rekreativa värden

Områdesindelning för analys av sociala och rekreativa värden

Delområdena omfattar all mark som är planlagd som allmän plats, vilket till övervägande del omfattar ytor med park, natur och gata. I analysen ingår även mark planlagd för idrottsändamål och småbåtshamn. Kvartersmark som identifierats som halvprivat liksom förskolorna längs Selmedalsvägen och Hägerstenshamnens skola har också inkluderats i analysen då dessa miljöer kompletterar de offentliga miljöernas värden.

Delområdena har givits ungefär samma avgränsning som områdena på kartan över sociala och rekreativa tillgångar på s.37. Även viktiga rörelsestråk har analyserats.

Utförande av analysen

Landskapsanalysen har utförts enligt principen SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities och Threats). Vid landskapsanalysen i Axelsberg har SWOT angivits som Styrkor, Svagheter, Möjligheter och Hot.

- Styrkor hos landskapet är ofta aspekter som är värdefulla och bör bevaras.
- Svagheter är aspekter som utgör problem och som sänker områdets värden.
- Möjligheter är åtgärdsförslag som skulle förstärka ett befintligt värde, åtgärda ett problem eller tillskapa nya värden.
- Hot är åtgärder eller uteblivna åtgärder som kan försvaga befintliga värden.

Sammanfattning av analys sociala och rekreativa värden

- Klubbacken, idrottsplanerna och parken Arken utgör, tillsammans med grönområdena längs Mälaren, en sammanhängande park- och naturstruktur i Axelsberg.
- Stadsbyggnadsstrukturen i Axelsberg medger sammanhängande parkstråk mellan grönområden och bostadskvarter. De öppna bostadskvarteren medger halvprivata ytor vars innehåll med t ex lek delvis kompletterar de offentliga platserna. I några punkter finns smalare parkstråk där risk finns för privatisering vilket kan bidra till att orienterbarheten försämrats.
- Skolor och förskolor är placerade i gynnsamma lägen i och i anslutning till stadsdelens park- och naturområden. Via allmänna parkstråk har skolorna goda förbindelser med bostäder och centrum inom Axelsberg.
- Inom Axelsberg finns ett stort antal sociotopvärden representerade. Ett flertal värden är dock belägna i kuperade områden och är därmed mindre tillgängliga. Områdets tillgängliga parker och stråk blir därför extra viktiga att värna.
- Flertalet av Axelsbergs offentliga platser är gröna och många platser erbjuder en upplevelse av *grön oas*. Förutsättningar för *picknick*, *promenader* och *naturlek* är också goda.
- Befintliga sociotopvärden som är få och dessutom svåra att ersätta är *bollspel*, *vattenlek*, *skridsko* och *pulkaåkning*.
- De naturgivna förutsättningarna såsom topografi, utsikt och väderstreck är viktiga faktorer för attraktiviteten till långvarig vistelse i natur- och parkmarken.

- I Axelsberg finns många platser som erbjuder möjlighet till naturlek. Tillgången till stora anlagda lekplatser är begränsad. Mindre lekplatser finns främst på kvartersmark och skol- och förskolegårdar. Riktade aktiviteter till ungdomar, vuxna och äldre är få.
- Axelsbergs offentliga platser saknar tydlig identitet och har viss brist på innehåll. Parkutrustning och parkanläggningar är generellt ganska slitna och standardmässiga. Parksoffor saknas på många ställen.
- Tunnelbanestationen och centrumanläggningarna är viktiga knutpunkter i området. Centrumområdet har rumsliga brister som splittrar och påverkar stadslivet negativt. Idag erbjuds få upplevelser som förknippas med stadens liv såsom livligt folkliv, torghandel eller kulturaktiviteter.
- Platser, där en upplevelse av otrygghet kan uppfattas, finns framförallt där bebyggelsen utformats med höga socklar, tydliga baksidor och prång.

Sociala och rekreativa värden

Områdesindelning analys

500 m

DELOMRÅDE 1 OCH STRÅK A – KLUBBACKEN

Styrkor

- Klubbacken används i stor utsträckning till naturlek, särskilt av förskolegrupper. Stenar, grenar och stockar nyttjas till samling och kojor.
- Klubbacken har ett högt och södervänt läge som lockar till promenader och vistelse.
- Klubbacken består av gamla träd, varierad markvegetation och stenblock vilket kan ge en upplevelse av vild natur.
- Klubbackens gamla väg är ett viktigt grönt promenadstråk som fungerar som länk mellan villaområdet och de större park- och naturområdena i Eolshäll och Axelsberg.
- De öppna gräsyrtorna i anslutning till idrottsplanerna kan användas till picknick och bollspel.

Svagheter

- Klubbacken är kuperad och förbindelser i nord-sydlig riktning består delvis av trappor.
- Entrén från Pettersbergsvägen är otydlig och kopplingen mot lekplatsen i Brådstupsparken i väster är svag.
- Parksoffor och övrig utrustning är sliten.

Möjligheter

- Att komplettera området med ytterligare parkfunktioner och sociotopvärden. Till exempel skulle en komplettering med en större lekplats i anslutning till idrottsplanerna åtgärda en brist i Axelsberg.
- Att genom försiktiga åtgärder göra Klubbacken tillgängligare, t ex genom fler parksoffor, renovering av räcken och markmaterial.
- Att ytterligare förbättra och förtydliga parkstråken inom området och öka kopplingen mot Eolshällsområdet.
- Att genom information om områdets kulturhistoria tillföra ytterligare upplevelser av området.

Hot

- Att ökat slitage på känslig markvegetation stör naturupplevelsen.
- Att stora ingrepp utförs i terrängen för att öka tillgängligheten (t ex ramper).
- Att områden hägnas in, t ex för förskola, så att allmänhetens nyttjande begränsas.
- Att eventuell ny, hög bebyggelse skuggar området så att vistelsevärdet försämras.

Det södervända läget gör Klubbacken särskilt attraktivt för promenader och vila.

Förskoleklasserna använder särskilt de lägre, mer tillgängliga områdena närmast idrottsplanerna som utflyktsmål.

DELOMRÅDE 2 – IDROTTSPLANERNA

Styrkor

- Område med utrymme för fullstor 11-mannaplan med centralt läge i Axelsberg och på gångavstånd till och från tunnelbanestationen.
- Området ligger i direkt anslutning till Eolshällsområdet som erbjuder ett stort antal olika park- och sociotopvärden.
- Spolad isbana på vintern.
- Den större idrottsplanen används frekvent

Svagheter

- Nivåskillnad mellan den större och den mindre idrottsplanen gör den mindre planen otillgänglig och undanskymd. Den mindre planen används sällan till bollspel.
- Anläggningen är i mindre god kondition. Planerna är grusplaner.
- Området saknar toaletter och omklädningsrum.

Möjligheter

- Att utveckla och förstärka området och komplettera det med fler aktiviteter (sport och lek) så att attraktiviteten ökar.
- Att belägga planerna med konstgräs för ökad spelkomfort och längre säsong.
- Att möjliggöra konstfrusen isbana.

- Att komplettera området med omklädningsrum och toaletter.

Hot

- Att planerna får förändrad funktion eller att de görs bokningsbara så att möjligheten till spontant bollspel, lek och idrottsutövande försämras.

I området finns två större grusplaner för spontan lek och bollspel. Den mindre planen ligger på en lägre nivå i landskapet och upplevs undanskymd och otillgänglig.

Klubbacken fungerar som en grön fond åt hela det centrala parkrummet med bollplanerna.

DELOMRÅDE 3 OCH STRÅK B – CENTRALA PARKSTRÅKET

Styrkor

- Centralt och viktigt parkstråk som förbinder Axelsbergs parker, bostäder, centrum och tunnelbanestation.

Svagheter

- Stråkets östra del är smalt och otydligt både där det möter Hägerstens torg och Hägerstens allé.
- Stråket saknar soffor.

Möjligheter

- Att bredda och förtydliga parkstråket och dess entréer för att förbinda Axelsbergs stora parker (Arkenparken, området runt bollplanerna och Eolshällsområdet).
- Att bevara och förstärka kulturhistoriska strukturer såsom murar, träd, vägsträckningar för att förtydliga områdets karaktär och identitet.
- Att gallra och öppna upp i befintlig vegetation för att förbättra tryggheten och tillgängligheten.

Hot

- Att eventuell ny bebyggelse och/eller kvartersmark bryter stråket och ytterligare minskar tillgängligheten för allmänheten.

I öster har parkstråket koppling mot Arkenparken på andra sidan Hägerstens allé.

Det centrala parkstråket förbinder Hägerstens torg med bostadsområdena väster om centrum. Soffor saknas helt längs stråket.

Vid entrén till det centrala parkstråket från Hägerstens torg är stråket smalt.

DELOMRÅDE 4 – NATURMARKSOMRÅDE LÄNGS HÄGERSTENS ALLÉ

Styrkor

- Bostadsnära naturmarksområde med möjlighet till naturlek. Används troligtvis främst av närboende.

Svagheter

- Naturområdet är smalt och brant och därmed svårt att vistas i.
- Området upplevs bitvis som en baksida genom det nordliga läget och den höga stödmuren mot radhusbebyggelsen.
- Trädgårdsavfall utmed stödmuren gör att området vid den lilla grusplanen upplevs skräpigt, övergivet och otryggt.

Möjligheter

- Att öka skötseln så att naturvärdet och naturupplevelsen förstärks.

Hot

- Då skärmen av träd mellan bollplanerna och radhusbebyggelsen är smal finns risk att stödmurar och byggnader exponeras om träd tas ned samt att upplevelsen av det gröna parkrummet vid idrottsplanerna försvagas.

Norr om radhusen finns ett fint litet naturmarksparti med ekar, hassel och al.

Mellan radhusen på Hägerstensbrinken och idrottsplanerna löper en smal stig. I detaljplanen för Hägerstens gård från 1963 finns en parkväg illustrerad i samma sträckning.

DELOMRÅDE 5 OCH STRÅK C OCH D – HÄGERSTENSHAMNEN

Styrkor

- Området erbjuder många olika sociotopvärden.
- Promadstråk C är betydelsefullt och väl frekventerat med vattenkontakt och utsikt. Det har koppling längs stranden både mot Skärholmen och Gröndal.
- Aktiv småbåtshamn som är öppen för passage för allmänheten.
- Gräsytor och brygga för picknick, lek och solande.

Svagheter

- Området är på många sätt otillgängligt från Axelsberg. Lutningen från Axelsberg till strandområdet är brant. Trapporna från Hägerstens allé i väster är undanskymda. Torslowsbacken är ett väl använt stråk, men har kraftig lutning. Parkstråk D vid Hägerstenshamnens skola är något mer tillgängligt. I sydväst är parkstråket brutet av kvartersmark även om det i praktiken är öppet för allmänheten.

Möjligheter

- Att förtydliga och tillgängliggöra förbindelser till stranden från Axelsberg.
- Att förtydliga promenadstråket genom småbåtshamnen.

Hot

- Att småbåtshamnen stänglas in och stängs för passage.

- Att stråken till stranden minskas i antal, smalnas av eller görs mindre tillgängliga.
- Att ett eventuellt ökat besöksstryck vid stor exploatering medför slitage och ökade krav på bryggor, grillplatser mm.

Parkstråket längs Hägerstenshamnens skola leder från strandpromenaden till bostadsområdet vid Selmedalsringen.

Hägerstenshamnen och Mälarens strand nås via branta trappor från Hägerstens allé. Gångvägen ligger undanskymd och är svårt att hitta.

Från Torslowsbacken skymtar Mälarens vatten i gatans fond. Till höger i bild syns en trasig soffa.

DELOMRÅDE 6 – PARKEN ARKEN

Styrkor

- Området erbjuder många olika sociotopvärden.
- Större parkrum som ger en upplevelse av ro, avskildhet och grönska.
- Större lekplats med utrustning för olika åldrar, grill och plaskdamm.
- Stor gräsyta för pulkaåkning, aktiviteter och picknick.

Svagheter

- Lekplatsen är sliten och i behov av upprustning. Lekplatsen är något splittrad med uppdelade funktioner.
- Barackliknande skolbyggnad försvagar parkstråket ned mot strandområdet.
- Parken omges delvis av kvartersmark med halvoffentliga stråk.

Möjligheter

- Att rusta upp lekplatsen med nya redskap och liten bollplan.
- Att aktivera den anslutande naturmarken för att locka till lek och vistelse.
- Att anordna en grill- och utsiktsplats på berget.
- Att förstärka kopplingarna till anslutande parkstråk genom Axelsberg.

Hot

- Att värdefull parkmark tas i anspråk för ny bebyggelse.
- Att ny bebyggelse och kvartersmark försvagar kopplingarna till omgivande park- och naturmark.
- Att omgivande kvartersmark som idag används för passage för allmänheten stängslas in och stängs.
- Att ett ökat antal besökare ökar slitaget i parken.

DELOMRÅDE 7 – SKIVHUSEN LÄNGS SELMEDALSVÄGEN

Styrkor

- Öppen och luftig kvartersstruktur med övervägande halvprivat karaktär.
- Fönster mot parkstråken kan bidra till en upplevelse av trygghet.
- Gårdarnas utformning och karaktär medger passage för allmänheten mellan gata och park som ett komplement till de allmänna gångstråken.
- På vissa av gårdarna finns lekplatser för yngre barn. Lekplatserna kompenserar för bristen på kvartersparker i Axelsbergs centrala delar.

Svagheter

- Gårdsmiljöerna kring skivhusen saknar variation och identitet och upplevs något torftiga.

Möjligheter

- Att skapa förutsättningar för verksamheter i de låga parkeringshusen för att ytterligare aktivera området.

Hot

- Att området stängs för allmänhetens passage.

DELOMRÅDE 8 OCH STRÅK E – AXELSBERGS CENTRUM

Styrkor

- Axelsbergs centrum är en knutpunkt i området nära tunnelbanestationen och med viktig service såsom vårdcentral och barnavårdscentral, mataffär, apotek, butiker och restauranger.

Svagheter

- Området upplevs i vissa delar öde. Förmågan till orientering och överblick är svag då Selmedalsvägen och tunnelbanespåren delar centrum i två delar utan visuell kontakt.
- Centrumet upplevs slutet mot omgivningen. Det är uppdelat och flera av centrumets entréer är trånga och dolda, består av trappor eller leder in från byggnaders baksidor.
- Bebyggelse och gator är strukturerade så att ”baksidor” och prång uppstår vilket kan bidra till en känsla av otrygghet.

Möjligheter

- Att bygga om och knyta ihop centrum till en enhet med ett gemensamt torg eller huvudgata där butiker och restauranger genom samverkansseffekt lockar fler besökare.
- Att lägga centrumet i gatunivå så att det blir mer synligt och tillgängligt.
- Att stimulera torghandel, kultur- och föreningsaktiviteter i utemiljön som aktiverar platsen under fler tider på dygnet.

- Att integrera det centrala rörelsestråket som Selmedalsvägen utgör i centrumområdet.

Hot

- Att centrum blir mindre attraktivt för boende i Axelsberg genom att centrum utarmas och butiker och restauranger stänger.

Tunnelbanan är en viktig målpunkt i Axelsberg som ligger mitt emellan de två torgen i centrum.

Axelsbergs torg med sin service nås från Hägerstensvägen där man kan angöra med bil. Torget ligger på andra sidan byggnaden och nås via portiken.

Angöring till centrumbyggnadens lastintag från Hägerstens allé. Utfomningen bidrar till en otrygg och otillgänglig miljö.

DELOMRÅDE 9 – ÖSTRA SELMEDALSVÄGEN

Styrkor

- Gång- och cykelväg separarerad från biltrafik.

Svagheter

- Grönområdet närmast spårområdet är smalt och har inga sociala eller rekreativa värden.
- Gångstråket längs Örnsbergs verksamhetsområde omges av gatu- och kvartersmark med dålig koppling till andra allmänna parkstråk.

Möjligheter

- Att området, vid en omvandling av verksamhetsområdet och en överdäckning av spårområdet, utökas och integreras i park- eller gatumark och tillförs sociotopvärden.

Hot

- Att gång- och cykelvägen läggs igen och att tillgängligheten via ett allmänt parkstråk försämrats.

Gång- och cykelvägen parallellt med Örnsbergs verksamhetsområde, vy norrut. Träddungen med aspinslag döljer ett pannhus.

Gång- och cykelvägen parallellt med spårområdet, vy mot Axelsbergs centrum.

DELOMRÅDE 10, STRÅK F, G OCH H – SKOGBACKEN VID VÄSTRA SELMEDALSVÄGEN

Styrkor

- Området ger en upplevelse av vild natur – i den västra delen är skogen öppnare och ljusare och ger i delar en positiv naturupplevelse. Fin vårbloommande lundvegetation med sippor och liljekonvaljer.
- Området utgör ett utpekad hundrastområde. En upp-trampad stig löper parallellt med Selmedalsvägen.
- Områdets västra delar används naturlek, samling och kojbygge.
- Från berget i öster har man utsikt långt in mot Stockholm samt mot Hägerstens gård.
- Området genomkorsas av tre gångstråk (F, G och H): Stråk F i öster förbinder Kraus park i söder (långsmalt parkstråk mot Mälarhöjdens tunnelbanestation) med Selmedalsvägen med relativt tillgängliga lutningar. Stråk G förbinder Hägerstens mindre parker (Kraus park, Edvard Swartz plan) med de stora park- och naturområdena i centrala Axelsberg och Eolshäll. Stråk H förbinder villaområdet med Klubbbacken.

Svagheter

- Norrsluttningen gör den östra delen av området mörkt och skuggigt vilket inte lockar till långvarig vistelse.
- Vegetationen är delvis tät.
- Gångstråken G och H går i kuperad terräng med flera trapplopp och är inte tillgängliga.

Möjligheter

- Att vid eventuell ny bebyggelse tillgängliggöra delar av skogen och tillföra parkfunktioner.
- Att förtydliga och tillgängliggöra gångstråk F.

Hot

- Att området inte sköts och att igenväxning gör skogs-dungen mindre tillgänglig för vistelse.
- Att parkstråk vid eventuell ny bebyggelse planeras så smala att de inte ger ett offentligt intryck och/eller saknar grön karaktär.
- Att en eventuell ny bebyggelse medför stora och utrymmeskrävande tillgänglighetsanpassningar av de offentliga parkstråken.

Stig för hundpromenader leder parallellt med Selmedalsvägen.

Det mellersta stråket (G) förbinder Hägerstens små parker med Axelsbergs centrala parkstråk och det stora park- och naturområdet Eolshäll vid Mälaren. Ett fint placerat trapplopp leder direkt mot parkvägen på andra sidan Selmedalsvägen.

I västra delen av naturområdet finns tecken på lek med grenar och trädstammar.

DELOMRÅDE 11 – KRAUS PARK

Styrkor

- Södervänt läge med möjlighet till sköna promenader och sittplatser.

Svagheter

- Smalt parkstråk där delar av området (sittplatser) ger intryck av att vara privata trots att det är parkmark.
- Otydliga entréer till centrum och till det offentliga parkstråket.
- Svårt att orientera sig och förstå vart parkstråket leder vidare.

Möjligheter

- Att förstärka befintliga parkfunktioner och genom planteringar av blommande träd och buskar, perenner och lökar förhöja upplevelsen och locka till längre vistelse.
- Att förtydliga entrén från centrum och kopplingen mot parkstråk F i väster.

Hot

- Privatisering och instängsling

Gångstråk på kvartersmark som förbinder Axelsbergs centrum med Kraus park. Ett exempel på otydliga gränser mellan allmän mark och fastighetsmark.

Parkstråk F från Kraus park mot Selmedalsvägen är bitvis otydligt och otillgängligt.

Mellan villabebyggelsen längs Hägerstensvägen och förskolegården i Kv Jungfru Lona är parkstråket smalt.

DELOMRÅDE 12 – FÖRSKOLOR OCH SKOLA

Styrkor

- Skolorna är placerade i och i anslutning till allmänna park- och naturområden vilket möjliggör lätt åtkomst till pedagogik och lek i naturmiljö inom och utanför skolområdet.
- Skolorna har goda förbindelser med bostäder och centrum inom Axelsberg via allmänna parkstråk.
- Skolorna ligger i relativt plana och tillgängliga lägen.
- Skolgårdarna är tillgängliga för allmänhetens lek på kvällar och helger, men används troligen inte i sin fulla potential utanför skoltid.

Svagheter

- Hägerstenshamnens skola har vid Selmedalsringen en otydligt utformad trafik- och angöringszon vilket kan ge en otrygg entrésituation för barn och besökare till skolan.
- Hägerstenshamnens skola saknar större bollplan på eller i närheten av skolan.

Möjligheter

- Att öka användningen kvällstid och helg.

Hot

- Att det vid eventuell ny bebyggelse inte planeras för förskolor och skolor med tillräckligt stora gårdar.

En av entréerna till Hägerstenshamnens skola passerar en mindre parkeringsplats. Parkstråket från Arkenparken möter gatan till vänster i bild.

Klubbackens naturmark har delvis inkorporerats i förskolegårdarna och erbjuder nära tillgång till pedagogik och lek i naturmark.

Förhållningssätt för ny bebyggelse och nya offentliga rum

Den genomförda landskapsanalysen har utmynnat i ett antal förhållningssätt för ny bebyggelse och nya offentliga rum. Förhållningssätten bör fungera som vägledning för fortsatt detaljplanearbete i Kv Fader Bergström och Axelsbergs centrum.

- Ny bebyggelse bör anpassas till den naturliga topografin så att det ursprungliga landskapet blir läsbart. Möjligheten att bevara bostadsnära befintliga träd och berghällar bör studeras.
- Ny bebyggelse bör placeras så att man även fortsättningsvis kan uppfatta Klubbacken som en karaktäristisk och grön landform.
- Ny bebyggelse bör utformas och placeras så att den, med avseende på skala, volym, form och avstånd, ansluter väl till befintligt bebyggelse.
- Ny bebyggelse bör placeras så att den fysiska och/eller visuella kopplingen mot de offentliga parkstråken inte försämras.
- Klubbacken har ett för stadsdelen unikt södervänt läge. Ny bebyggelse bör uppföras på respektavstånd från Klubbacken så att befintliga natur- och kulturvärden inte går förlorade eller möjligheterna till vistelse försämras på grund av t ex skuggning.

- Ny bebyggelse bör placeras så att vyer mot Hägerstens gård bevaras.
- Ny bebyggelse bör utformas och placeras så att orienterbarheten i stadsdelen förbättras.
- Ny bebyggelse bör ges en utformning och placering som stödjer ett attraktivt, vitalt och tryggt centrum för olika åldrar och under dygnets alla timmar.
- Ny bebyggelse bör ges en utformning som stödjer ett proportionerligt, levande och grönt gaturum.
- Gatorna bör trädplanteras och ges en utformning och karaktär som förstärker och aktiverar gaturummet och stödjer en tydlig hierarki mellan gatorna i stadsdelen.
- Nya gröna element bör adderas så att de ekologiska eksambanden i nord-sydlig riktning förstärks.
- Möjligheten att röra sig i ett sammanhängande grönt promenadnätverk mellan Axelsbergs olika offentliga rum (parker, torg, idrottsplatser mm) bör bevaras och utvecklas. De parkstråk som bevaras eller tillskapas bör ges en entydig offentlig och grön karaktär med tydliga entréer och kopplingar. Möjligheten att med hänsyn till befintlig naturmark tillskapa mer tillgängliga parkvägar bör utredas.

- Fler gröna mötesplatser för olika åldrar bör tillskapas i Axelsberg. Nya och attraktiva parkfunktioner bör adderas. Parkfunktioner som av t ex utrymmesbrist är svåra att ersätta på annan plats, t ex den stora idrottsplanen, plaskdammen eller pulkabackar bör bevaras.
- Den mälarnära zonen är en stor ekologisk och rekreativ tillgång och kopplingarna och orienterbarheten från Axelsberg och Hägersten till Eolshälsområdet och mäljarstranden bör förbättras.

Referenslista

Tryckta källor

Promenadstaden, Översiktsplan för Stockholm, antagen av kommunfullmäktige 15 mars 2010.

Stockholm - en stad för alla. Handbok för utformning av en tillgänglig och användbar miljö, Trafikkontoret 2008.

Stockholms parkprogram. Handlingsprogrammet för utveckling och skötsel av Stockholms parker och natur. Gatu- och fastighetskontoret 2004.

Stockholms byggnadsordning. Ur Stockholms översiktsplan utställningsförslag 1997. Stockholms Stadsbyggnadskontor

Parkplan Hägersten, februari 2008. Ramböll Sverige AB på uppdrag av Hägersten-Liljeholmens stadsdelsförvaltning.

Cykelplan, oktober 2012. Stockholms stad.

Stockholms gatunamn, Nils-Gustaf Stahre m fl., 3:e utökade och reviderade upplagan 2005.

Stockholm utanför tullarna, Göran Söderström (red). 2004

Landskapsanalys Hägerstensåsen, april 2011. Nyréns arkitektkontor på uppdrag av Exploateringskontoret, Stockholms stad.

Landskapsanalys Aspudden/Midsommarkransen, 22 maj 2012. Nyréns arkitektkontor på uppdrag av Exploateringskontoret, Stockholms stad.

Landskapsanalys Eolshäll, november 2003. WSP Samhällsbyggnad på uppdrag av Gatu- och fastighetskontoret, Stockholms stad.

Ekologiska värden projekt Fader Bergström. Conec konsulterande ekologer, arbetsmaterial 2015

Digitala källor

Stockholms stadsmuseums kulturhistoriska byggnadsklassificering <http://www.stadsmuseet.stockholm.se/Om-hus/Klassificering-och-K-markning/Stadsmuseets-kulturhistoriska-klassificering/>

Gällande detaljplaner och pågående planprojekt, Stockholms stad. <http://insynsbk.stockholm.se/Byggochplantjansten/GallandePlan/>

<http://insynsbk.stockholm.se/Byggochplantjansten/Pagaende-planarbete/>

Fornsök RAÄ (Riksantikvarieämbetet) <http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html>

Bebyggelseregistret RAÄ (Riksantikvarieämbetet) <http://www.bebyggelseregistret.raa.se/bbr2/sok/search.raa>

Sociotopkarta 2004, Stockholms stad <http://www.stockholm.se/TrafikStadsplanering/Stadsutveckling/Stadsplanering/Sociotopkarta/Sociotopkartor/>

Historiska kartor och bilder, Stockholmskällan <http://www.stockholmskallan.se/>

Byggnadsgeologisk karta 1980, Stockholms stad

Grundkarta, ortofoto, bildmaterial genererat från 3d-modell 2015. Stockholms stad